

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ПРУСАК ВОЛОДИМИР ФЕДОРОВИЧ

УДК [374.091:502/504]:7.012–027.512 (043.3)

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ
СИСТЕМИ НЕПЕРЕРВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ З ДИЗАЙНУ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Хмельницький – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
Завгородня Тетяна Костянтинівна,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика;

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Оршанський Леонід Володимирович,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, завідувач кафедри технологічної та професійної освіти;

доктор педагогічних наук, професор
Романишина Оксана Ярославівна,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, професор кафедри інформатики та методики її навчання;

доктор педагогічних наук, професор
Тарасенко Галина Сергіївна,
Вінницький КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти», професор кафедри екології, природничих та математичних наук.

Захист відбудеться «27» серпня 2020 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.145.01 у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії за адресою: зала засідань, вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії за адресою: вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013; та на сайті академії за адресою: www.kgra.km.ua.

Автореферат розісланий «24» липня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б. С. Крищук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується суттєвими зрушеннями в усіх сферах, зокрема й у галузі освіти, значення якої є беззаперечним у контексті соціокультурних проблем, що постають нині не лише перед Україною, а й усім світом серед яких і глобальні проблеми екології довкілля. Державні освітянські документи, передусім закони України «Про професійно-технічну освіту» (1998), «Про загальну середню освіту» (1999), «Про позашкільну освіту» (2000), «Про дошкільну освіту» (2001), «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про фахову передвищу освіту» (2019); Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»)» (1993), «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (схвалена Указом Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013); Постанова Кабінету Міністрів України від 20.01.1997 р. № 37 «Про першочергові заходи щодо розвитку національної системи дизайну та ергономіки і впровадження їх досягнень у промисловому комплексі, об'єктах житлової, виробничої і соціально-культурної сфер», проголосили розбудову й докорінне реформування освіти основою відтворення інтелектуального та духовного потенціалу народу, демократизації суспільства, виходу вітчизняної науки, техніки, культури й дизайну на світовий рівень.

З огляду на це заклади вищої освіти (далі – ЗВО) у процесі реформування вищої освіти мають виступати в ролі головних засад низки міжнародних документів: рішення конференції ООН зі сталого розвитку «Майбутнє, якого ми хочемо» («Ріо+20», 2012); добровільні зобов'язання України на саміті «Ріо+20» щодо екологізації освіти (Greening of Education: Ukraine's Contribution; Заява керівників понад 250 ЗВО світу про підтримку вимог сталого розвитку, підписана в ході саміту «Ріо+20»; «Глобальна програма дій з освіти для сталого розвитку» (ЮНЕСКО, 2013, 2014 рр). На Саміті ООН зі сталого розвитку 25.09.2015 р. 193 держави світу (зокрема й України) одностайно прийняли новий «Порядок денний для сталого розвитку до 2030 р.», а 5.11.2015 р. в ході 38-ї сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО світова освітня спільнота прийняла «Рамки дій «Освіта-2030», де зазначається, що «освіта є серцевиною «Порядку денного для сталого розвитку до 2030 р.» і суттєвою для успіху всіх цілей сталого розвитку». Вагомим рушійним документом стало рішення Колегії Міністерства освіти і науки України «Про екологізацію вищої освіти України з метою підготовки фахівців для сталого розвитку» (№ 10/5-4 від 25 листопада 2015 р.).

Екологічна ситуація, що склалась нині у світі, висуває перед дизайном якісно нові завдання. Саме екологічний дизайн надає змогу широко розглядати проблеми взаємодії людини з навколишнім середовищем. Проведені дослідження показали, що на сучасному етапі рівень та якість екологічної підготовки фахівців, зокрема з дизайну, у більшості випадків не відповідають основним вимогам професійної педагогіки. Тому педагогічні дослідження у сфері дизайн-освіти нині є надзвичайно актуальними. Стосовно професійної освіти проблема більш складна і вимагає нагального розв'язання. Ключовим став термін «екодизайн», під яким

розуміють дизайнерське розроблення середовища життєдіяльності людини задля його формування з переважним урахуванням вимог охорони довкілля та економії природних ресурсів. Розвиток дизайн-освіти спрямований на реалізацію системних знань, які формуються лише на основі інтеграції загальнохудожнього, інженерного, гуманістичного та екологічного складників професійної освіти дизайнера.

Проблемам дизайну та дизайн-освіти присвячено низку досліджень, зокрема це праці О. Бойчука, В. Даниленка, Т. Козак, С. Мигалья, Л. Оружої, Л. Оршанського, О. Романишиної, Л. Соколюк, О. Трошкіна, О. Фурси та ін. Значна кількість закордонних науковців досліджує проблеми дизайну (Х. Акерман (С. Askerman), Г. Нельсон (G. Nelson), Дж. Піле (J. Pile), Х. Ред (H. Read) та ін.) та історію й методологію формування освіти дизайнерів (Р. Дейв (R. Dave), П. Ленгранд (P. Lengrand), П. Люкнер (P. Luckner), Т. Мальдонадо (T. Maldonado), В. Папанек (V. Papenek), Р. Фогарті (R. Fogarty та ін.).

Під час аналізу навчального процесу підготовки фахівців з дизайну надзвичайно важливим є досвід у галузі педагогіки, зокрема: дослідження науковців, присвячені питанням професійної освіти, педагогічним методам та технологіям (О. Галус, С. Гончаренко, Р. Горбатюк, Т. Завгородня, Л. Зданевич, І. Козловська, Ю. Козловський, Л. Лук'янова, І. Мельничук, О. Отич, О. Пехота, В. Поліщук, О. Поліщук, Л. Романишина, І. Стражнікова, І. Шоробура та ін.); ступеневій та неперервній освіті (Т. Кристопчук, С. Сисоєва, О. Шквир та ін.); змісту і концептуальним основам екологічної освіти (І. Зверев, А. Матвійчук, Г. Пустовіт, С. Рудишин, Ю. Туниця); екології та екологізму (Г. Васюкова, Т. Гардашук, та ін.); екодизайну та екоосвіті дизайнерів (Д. Звенігородський, О. Орлова, А. Уваров та ін.).

Методологічну основу досліджуваної проблеми складають праці, що висвітлюють питання: філософії освіти як фактора гармонізації відносин суспільства і особистості, людини і природи (М. Каган, І. Рижова, С. Черепанова та ін.); філософсько-етичних засад екологічної освіти (Т. Черноштан); методологічних підходів і змісту гуманітаризації освіти (Л. Білик, Б. Гершунський, А. Степанюк та ін.); соціальних аспектів екополітики (О. Васюта, І. Дубовіч, М. Хілько та ін.); формування екологічної культури (Т. Вайда, Г. Вархолик та ін.); екологічної свідомості (О. Варго та ін.); екологічної етики і естетики (С. Кравченко, Г. Тарасенко та ін.); екологічного виховання (В. Вихрущ, Л. Романишина та ін.); мислення працівників творчих професій (Н. Батюк, Т. Браун, Н. Дерев'янка, В. Турчин та ін.); концептуальних основ формування екологічного мислення (М. Дробноход та ін.); компетентнісного підходу (Н. Божко, О. Швець та ін.); ключових компетентностей (О. Акімов, А. Хуторской та ін.); професійних компетентностей (Т. Єрмоменко та ін.); екологічної компетентності (М. Адамовський, А. Глазичева, І. Магазинщикова та ін.).

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив виявити низку *суперечностей* між:

– світовими тенденціями екологізації змісту підготовки фахівців з дизайну і переважанням традиційного навчання;

– об'єктивно зрослими потребами в неперервній підготовці майбутніх фахівців з дизайну та відсутністю педагогічної системи такої підготовки;

– соціальною потребою екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну та недостатнім рівнем сформованості їхньої готовності до професійної діяльності;

– потребою в забезпеченні відповідних умов формування готовності майбутніх фахівців з дизайну до професійної діяльності та педагогічних умов.

Отже, недостатня розробленість теоретико-методичних та практичних аспектів досліджуваної проблеми в умовах сучасної освіти, необхідність і можливість усунути вищезазначені суперечності зумовили вибір теми дисертації **«Теоретичні та методичні основи системи неперервної екологічної підготовки фахівців з дизайну»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання в системі безперервної освіти» (номер державної реєстрації 0108U009122), а також дослідних робіт Львівського науково-практичного центру Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України за темами: «Науково-методичне забезпечення якісної підготовки кваліфікованих робітників в умовах регіоналізації професійно-технічної освіти» (номер державної реєстрації 0107U000136), «Теоретичні та методичні засади професійно-технічної підготовки кваліфікованих робітників за професіями, що користуються сталим попитом на ринку праці» (номер державної реєстрації 010U000017), «Модернізація науково-методичного забезпечення професійної підготовки фахівців народних художніх промислів» (номер державної реєстрації 0113U001272), а також фундаментальної науково-дослідної роботи «Теоретико-методологічні засади екологізації освіти як чинника формування людського капіталу для сталого розвитку» (номер державної реєстрації 0115U002315) ДВНЗ «Національний лісотехнічний університет України».

Тему дисертації затверджено вченою радою Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти АПН України (протокол № 6 від 30.06.2009 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 6 від 29.09.2009 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну та експериментальній перевірці її ефективності на практиці.

Завдання дослідження:

1. Визначити термінологічне поле дослідження, сутність і зміст понять проблеми та особливості процесу екологізації як чинника професійного становлення і розвитку майбутніх фахівців з дизайну.

2. Обґрунтувати філософсько-методологічні засади неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну.

3. Охарактеризувати концепцію неперервної екологічної підготовки

майбутніх фахівців з дизайну як основу екологізації освіти.

4. Розробити педагогічну систему неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну та обґрунтувати педагогічні умови її дієвості.

5. Побудувати структурно-функціональну модель педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну й охарактеризувати етапи такої підготовки.

6. Проаналізувати методичні засади неперервної екологічної підготовки та визначити шляхи їхнього творчого використання в підготовці майбутніх фахівців з дизайну.

7. Експериментально перевірити ефективність педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців з дизайну в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – педагогічна система неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну.

Концепція дослідження. Мета дослідження, її теоретико-методичні засади, комплексний характер педагогічного феномена «системи неперервної екологічної підготовки фахівців з дизайну» зумовили визначення концептуальних основ дослідження, обґрунтованих на методологічному, теоретичному, методичному та практичному рівнях.

Методологічний рівень відображає взаємозв'язок та взаємодію методологічних і науково-педагогічних підходів до вирішення проблеми формування екологічної компетентності фахівців з дизайну, як-от: *інтегративний* – використовується в системі неперервної професійної та екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну та її максимальному наближенні до реальної фахової діяльності. З позицій інтегративного підходу неперервна екологічна підготовка майбутніх фахівців з дизайну відповідає педагогічним засадам: неперервності, фундаменталізації, цілісності, системності; *діяльнісний* – спрямовувався на комплексне використання класичних образотворчих, композиційно-морфологічних та сучасних інформаційно-комунікаційних й інтерактивних технологій підготовки майбутніх фахівців з дизайну в закладах вищої освіти, що забезпечило умови для саморозвитку, самореалізації, самовизначення студентів; *синергетичний* – уможлилював здійснення аналізу неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів із позицій цілісності, неусталеності стану, здатності до саморозвитку, самоорганізації, змін та еволюції складних систем різного рівня та різної природи, особливості зміни їхнього якісного стану під впливом внутрішніх й зовнішніх чинників; розкриття компонентів системи екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну. Доведено наявність ефекту синергії в зазначеній системі: *гуманістичний* – передбачав ґрунтовний аналіз взаємозв'язку світоглядних та професійних орієнтацій особистості дизайнера, а також поєднання суб'єктивної сутності людини з гуманізацією «людина – людина», «людина – техніка», «людина – природа»; *культурологічний* – полягав у філософській інтерпретації взаємозумовленості дизайнерської освіти та культури, щоб усвідомити

закономірності становлення і розвитку дизайнера як творчого суб'єкта культури. Культурологічний підхід у єдності з особистісним і діяльнісним становлять сутність гуманістичної педагогіки, а з позицій системи неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну розглядаємо як основний спосіб структуризації знань; *етнографічний* – еколого-культурологічний підхід орієнтували насамперед на етнокультурну освіту. Дизайнер використовує етнологічні чинники, передусім мовні, національно-архетипні, символічні засоби вираження всезагального, формуючи етностиль, який є визначальною, атрибутивною ознакою того чи іншого етносу, чий розвиток пов'язаний з творенням державності, національної свідомості, етнічної культури; *креативний* – формує і розвиває творчу особистість, забезпечується єдністю розвитку природної обдарованості, психофізіологічних даних, творчого мислення, когнітивно-творчої компетенції та діяльності за умови самореалізації майбутніх фахівців з дизайну; *мисленнєвий* – передбачав підготовку фахівців з якісно новим рівнем професійного мислення, зокрема екологічного, шляхом створення екологічно спрямованих творів дизайну, які найшвидше й найефективніше можуть донести екологічні ідеї порятунку планети до людської свідомості, тобто формувати екологічну культуру суспільства за допомогою засобів і продуктів дизайн-діяльності. Для досягнення цієї мети дизайнери повинні мати високий рівень екологічного мислення.

Теоретичний рівень має комплексну систему вихідних параметрів, дефініцій, теоретичних основ, потрібних для розкриття сутності досліджуваного процесу, і містить наукове обґрунтування педагогічної системи неперервної екологічної підготовки фахівців з дизайну.

Дослідження ґрунтувалося на положеннях, що система є організованою, цілісною та ієрархічною сукупністю взаємопов'язаних та взаємодіючих, підпорядкованих досягненню поставленої мети, є динамічною, цілеспрямованою, відкритою, нелінійною, може бути й керованою, і самоорганізуючою, сприяє переходу від інтеграції окремих компонентів освітнього процесу до виникнення ефекту інтегративності на різних освітніх рівнях, до інтеграції знань, практичних умінь, навичок, якостей, досвіду професійно і соціальної діяльності, ефекту синергії, який, зі свого боку, спричиняє суттєве поліпшення ефективності неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну за умов відносно малих змін процесу.

Теоретичний концепт відповідно до педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну передбачає обґрунтування мети дослідження, базових принципів педагогічної системи (професійної спрямованості, природодоцільності, міждисциплінарності, коеволюційності, результативності, неперервності освіти, інтегративності) та особливостей освітнього середовища, важливим компонентом якого є педагогічні умови формування екологічної компетентності майбутніх фахівців з дизайну.

На методичному рівні педагогічна система неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну до професійної діяльності розглядається як цілісна, яка враховує цільову професійну спрямованість, відповідає сучасному

рівню розвитку науки та інноваційних технологій, вимогам інформаційного суспільства і сучасним освітнім парадигмам; наявний науково-методичний комплекс забезпечення підготовки до професійної діяльності. Підготовка студентів у ЗВО, які навчаються спеціальності «Дизайн», охоплює весь процес самоорганізації як один із етапів розвитку відкритої педагогічної системи за рахунок перебудови наявних і створення нових зв'язків між її елементами. Це дозволило забезпечити одночасно фахову й екологічну підготовку, повноту та високу якість наочних знань, професійне становлення майбутніх дизайнерів шляхом синкретичності професійних і екологічних дисциплін із врахуванням їхніх інтеграційних зв'язків.

Практичний рівень передбачає реалізацію всіх складників педагогічної системи неперервної підготовки майбутніх дизайнерів до фахової діяльності на практиці з упровадженням педагогічних умов та готовність успішно реалізуватися в дизайнерській діяльності.

Застосування зазначених концептуальних положень дало можливість розглянути підготовку майбутніх дизайнерів як педагогічну систему науково обґрунтованих заходів та педагогічних впливів, побудованих на основі специфіки організації освітнього процесу у ЗВО, загальних педагогічних закономірностей і принципів. Підготовка студентів до професійної діяльності розглядається як системний, багатогранний феномен, що охоплює методичний, змістовий, процесуальний та особистісний складники освітнього процесу ЗВО.

Провідна ідея дослідження, основні положення концепції втілені в **загальній гіпотезі** про те, що реалізація педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну буде ефективною, якщо: буде ґрунтуватися на теоретичних і методичних засадах професійної підготовки студентів, виборі сучасних методик такої підготовки з використанням інноваційних технологій.

Загальна гіпотеза дослідження конкретизується низкою *часткових гіпотез*, які доповнюють загальну гіпотезу й передбачають, що досягнення високого рівня готовності до професійної діяльності можливе за таких умов: включення в освітньо-професійну програму «Дизайн» поняття про екологічну компетентність; забезпечення цілеспрямованості і мотивації екологічного компонента професійної підготовки дизайнерів; обґрунтування системи екологічної підготовки дизайнера на основі методологічних підходів до організації професійної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну з використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій; реалізації на практиці змісту циклів дисциплін; створення цілісного змісту наскрізної екологізації підготовки на основі базових знань; проведення діагностики результативності професійної готовності за визначеними критеріями, показниками й рівнями її сформованості.

Методологічною основою дослідження є загальнофілософські взаємозалежності та взаємообумовленості соціально-педагогічних процесів в освітньому середовищі; світоглядні конструкти про чинники формування й розвитку особистості, їхній взаємозв'язок з діяльністю людини, про освіту як провідний чинник розвитку особистості, суспільства й держави; наукові підходи

до суті й змісту педагогічних явищ: історичний, системний, діяльнісний, процесуальний, прогностичний, комплексний, проблемний, компетентнісний та ін.; принципи об'єктивності, єдності історичного та логічного, теоретичного та емпіричного. При проведенні наукового дослідження використовувалися концепції (традиційні та сучасні) вітчизняної системи освіти.

Нормативна база дослідження: закони України «Про екологічну експертизу» (1995), «Про професійно-технічну освіту» (1998), «Про загальну середню освіту» (1999), «Про позашкільну освіту» (2000), «Про дошкільну освіту» (2001), «Про основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року» (2010), «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про фахову передвищу освіту» (2019); Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»)» (1993); Постанова Кабінету Міністрів України «Про першочергові заходи щодо розвитку національної системи дизайну та ергономіки і впровадження їх досягнень у промисловому комплексі, об'єктах житлової, виробничої і соціально-культурної сфер» (№ 37 від 20.01.1997 р.); Постанова Верховної ради України «Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» (№ 188/98 – ВР від 5.03.1998 р.); «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013); Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України «Про екологізацію вищої освіти України з метою підготовки фахівців для сталого розвитку» (№ 10/5-4 від 25.11.2015 р.).

Теоретичну основу дослідження становлять ідеї розробок науковців із проблем: філософії освіти та методології педагогічних досліджень (Л. Білик, О. Варго, В. Глазичев, С. Гончаренко, М. Каган, І. Рижова, А. Степанюк, Т. Чорноштан та ін.); фундаментальні й прикладні праці відомих науковців у галузі методології та теорії загально-професійної й дизайн-освіти (В. Вихрущ, І. Гераїмчук, В. Даниленко, Т. Завгородня, І. Козловська, Ю. Козловський, Л. Лук'янова, І. Мельничук, Л. Оршанський, О. Отич, О. Пехота, О. Поліщук, Л. Романишина, В. Тищенко, В. Турчин, О. Фурса, О. Шквир, І. Шоробура та ін.); наукові дослідження з проблем сталого розвитку суспільства, збереження довкілля, забезпечення екологічної безпеки та екологізації освіти (Г. Васюкова, О. Васюта, В. Вернадський, Т. Гардашук, М. Кисельов, В. Крисаченко, Н. Лакуша, Н. Реймерс, С. Сапожников, Г. Тарасенко, Ю. Туниця та ін.); формування екологічної компетентності майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки (А. Глазичева).

Для реалізації поставлених завдань і перевірки гіпотез застосовувалися такі взаємодоповнювані **методи дослідження:** *теоретичні* – ретроспективний і порівняльний – для зіставлення та порівняння різних поглядів учених на досліджувану проблему; системний і моделювання, аналогія, прогнозування, логічне узагальнення для побудови педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну та її структурно-функціональної моделі; *емпіричні* – вивчення досвіду підготовки майбутніх фахівців з дизайну у ЗВО України і за кордоном, опитування, анкетування, тестування, спостереження,

самооцінка, бесіди, педагогічний експеримент – для апробації результативності педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну, конкретизації методик; *статистичні методи* для опрацювання результатів дослідження і виявлення кількісних та якісних залежностей між досліджуваними явищами і процесами, для обґрунтування та встановлення правомірності висновків, зроблених на основі педагогічного експерименту з використанням методики Пірсона, Спірмена, Кендала.

Організація дослідження. Дослідження здійснювалося упродовж 2007–2019 рр. й охоплювало чотири етапи науково-педагогічного пошуку.

Перший етап – установчий (2007–2009 рр.) – організаційна діяльність із впровадження авторської програми наскрізної екологічної підготовки студентів зі спеціальності «Дизайн» в освітній процес ЗВО; визначення теми наукового дослідження за критеріями актуальності, новизни і перспективності; визначення установи для виконання теми в галузі педагогічних наук.

Другий етап – підготовчий (2009–2012 рр.) – здійснення аналізу педагогічної, психологічної та філософської літератури з питань професійної підготовки майбутніх фахівців у ЗВО; пошук ефективних шляхів реалізації ідеї екологізації дизайн-освіти, виявлення суперечностей, що негативно впливають на результати програми екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну; визначення експериментальної бази дослідження; уточнення завдань і методів дослідження; формування та конкретизація категоріального апарату; підготовка та проведення констатувального етапу експерименту з проблеми дослідження.

Третій етап – теоретико-методологічний (2013–2017 рр.) – розробка програми й методики дослідження; визначення завдань, висунення і конкретизація гіпотези та розроблення концепції дослідження; розробка педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну; побудова структурно-функціональної моделі цієї системи; розробка наукового та навчально-методичного забезпечення досліджуваного процесу; проведення формувального етапу педагогічного експерименту, відповідно до якого здійснено реалізацію педагогічної системи неперервної екологічної підготовки дизайнерів для фахової діяльності.

Четвертий – узагальнювально-підсумковий (2018–2019 рр.) – обробка, аналіз і систематизація одержаних у процесі педагогічного експерименту результатів та їхнє оформлення в докторську дисертацію, упровадження одержаних результатів у ЗВО України.

Експериментальна база. Дослідно-експериментальна робота проводилася в ДВНЗ «Національний лісотехнічний університет України», Львівській національній академії мистецтв, Навчально-науковому інституті мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», НУ «Запорізька політехніка», Херсонському національному технічному університеті, Закарпатській академії мистецтв, Косівському інституті прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв, Технологічному коледжі ДВНЗ «Національний лісотехнічний університет України», Львівському коледжі декоративного і ужиткового мистецтва

ім. І. Труша, Черкаському державному технологічному університеті. Загалом у дослідженні брали участь 15 викладачів ЗВО та 516 студентів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше теоретично обґрунтовано концепцію неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну як підґрунтя підвищення ефективності такої підготовки на основі науково-методологічних підходів; *розроблено* й обґрунтовано педагогічну систему неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну, що об'єднує теоретичні і практичні основи освітнього процесу: мету, концептуальні чинники, принципи, методологічні і науково-педагогічні підходи, методи, форми і засоби, педагогічні умови, етапи підготовки; *розроблено* структурно-функціональну модель педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну з такими блоками: концептуальний (мета, завдання, методологічні і науково-педагогічні підходи, загальнодидактичні і специфічні принципи); змістово-процесуальний (навчальні дисципліни, форми, методи і засоби); організаційно-методичний (етапи підготовки, методичне забезпечення); оцінно-результативний (компоненти, критерії, рівні); *виявлено* педагогічні умови дієвості педагогічної системи (використання міждисциплінарних зв'язків для забезпечення єдності етичних, екологічних та фахових знань майбутніх дизайнерів у процесі неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів; формування екологічної відповідальності майбутніх дизайнерів; забезпечення методичної основи екологізації змісту підготовки; підвищення рівня готовності викладачів до здійснення екологізації змісту підготовки майбутніх фахівців з дизайну);

удосконалено критерії та показники екологічної компетентності майбутніх дизайнерів (наявність мотивації екологічного характеру в професійній діяльності; сформованість екологічної культури; усвідомлене позитивне ставлення до екологічного компонента професійної діяльності, наявність екологічних знань, уміння, навички; екологічні ціннісні орієнтації та самооцінка етапів професійної діяльності); дефініції понять «екологічна підготовка дизайнера», «неперервна екологічна освіта дизайнера», «екодизайн» у професійній освіті; методичні основи неперервної екологічної підготовки дизайнерів та запропоновано авторську методiku реалізації педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну;

уведено в обіг та обґрунтовано сутність поняття «інтегральна екологічна компетентність дизайнера», яке містить систему компонентів (кожен компонент формується на основі дисципліни чи певної галузі);

подальшого розвитку набули теоретичні засади професійної педагогіки щодо екологізації змісту професійної освіти, методологічні основи підготовки майбутніх фахівців з дизайну, принципи екодизайну.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що схарактеризовано теоретичні основи підготовки майбутніх фахівців з дизайну, розроблено концепцію екодизайну і схему екологізації змісту навчальних дисциплін на основі інтегративного підходу. Обґрунтовано і розроблено педагогічну систему неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів та методологічні засади

такої підготовки. Визначено понятійно-категоріальний апарат дослідження, з'ясовано педагогічні умови формування екологічної компетентності майбутніх фахівців з дизайну. Розроблено навчально-методичне забезпечення процесу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні і реалізації педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну, методологічних засад такої підготовки та відповідного навчально-методичного забезпечення: «Програми наскрізної екологічної підготовки студентів зі спеціальності 022 «Дизайн» (2004, 2018); навчальних комплексів дисциплін підготовки дизайнерів із забезпеченням міждисциплінарних зв'язків складників педагогічної системи неперервної екологічної підготовки студентів зі спеціальності 022 «Дизайн»; освітньо-професійні програми першого (бакалаврського) (2017) та другого (магістерського) (2018) рівнів вищої освіти спеціальності 022 «Дизайн», галузі знань 02 «Культура і мистецтво»; навчальних посібників «Екологічний дизайн» (2008, 2019), «Проектування (дипломне проектування в професійній підготовці дизайнерів)» (2017, 2019) щодо покращення рівня сформованості готовності до ефективної професійної діяльності майбутніх фахівців з дизайну як кінцевого результату їхньої підготовки.

Результати дослідження використано при складанні навчальних планів, програм, підручників та навчальних посібників для ЗВО, а також у процесі вивчення екологічних та професійних дисциплін.

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес ДВНЗ «Національний лісотехнічний університет України» (довідка про впровадження № 01-246 від 02.05.2019 р.), Львівської національної академії мистецтв (довідка про впровадження № 108 а від 08.05.2019 р.), Навчально-наукового інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (довідка про впровадження № 01-15/05/293 від 13.05.2019 р.), НУ «Запорізька політехніка» (довідка про впровадження № 37-65/1967 від 16.05.2019 р.), Херсонського національного технічного університету (довідка про впровадження № 12-10-02/118 від 22.05.2019 р.), Закарпатської академії мистецтв (довідка про впровадження № 169 від 28.05.2019 р.), Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв (довідка про впровадження № 01-04-158 А від 29.05.2019 р.), Технологічного коледжу ДВНЗ «Національний лісотехнічний університет України» (довідка про впровадження № 01-06/104 від 29.05.2019 р.), Львівського коледжу декоративного і ужиткового мистецтва ім. І. Труша (довідка про впровадження № 130/1 від 03.06.2019 р.), Черкаського державного технологічного університету (довідка про впровадження № 887/01-06.07 від 10.07.2019 р.).

Особистий внесок здобувача в опублікованих у співавторстві працях полягає в тому, що: у конспекті лекцій [53], навчальному посібнику [52] автору належать розділи 1, 2, 3; у навчальному посібнику [60] автору належать розділи 1, 2 (Т. 4, п. 4.1), 3 (Т. 10), що стосуються концептуально-теоретичних положень екологічного дизайну як світогляду суспільства, висвітлені головні напрямки і принципи екологічного дизайну та перспективи його розвитку в Україні; у

навчальних посібниках [55; 59] автору належать розділи 1, 2, у яких розкрито можливості навчального та дипломного проектування як засобу формування готовності майбутніх дизайнерів до професійної діяльності в контексті компетентнісного підходу, викладені компоненти готовності до професійної діяльності, серед яких – екологічний; у *словнику-довіднику* [56] автору належить формулювання термінів та понять, пов'язаних з дизайн-освітою та екологічним дизайном; *науково-дослідна робота* ДБ Н. 02-15 (номер державної реєстрації 0111U002315) [46] автору належать підрозділ 2.6.4, у якому розкрито теоретичні та практичні основи системи неперервної екологічної підготовки фахівців з дизайну; у *статтях*: [45] – акцентовано на особливостях інтегративного підходу до формування екологічної культури майбутніх дизайнерів у ЗВО; [34; 42] – наголошено на потребі формування екологічного світогляду дизайнерів та обґрунтовано роль екологічного мислення в професійній діяльності; у *тезах*: [47] – висвітлені соціально-педагогічні аспекти системи неперервної екологічної підготовки дизайнерів; *освітньо-професійні програми*: [54; 57] – укладання та редакція документів, які регламентують і визначають напрям підготовки майбутніх дизайнерів з включенням екологічної компетентності на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) РВО зі спеціальності 022 «Дизайн».

Значну кількість дипломних робіт бакалаврського та магістерського РВО виконано на кафедрі дизайну НЛТУ України за тематикою екодизайну під безпосереднім керівництвом дисертанта. Такі роботи розпочато у 2003 р., уперше відзначено на Міжнародному форумі з дизайн-освіти у 2007 р. Результати практичного доробку з екологічного дизайну, виконаного студентами під керівництвом здобувача, висвітлено в низці публікацій [1; 55; 59; 60].

На захист винесено:

1. Концепцію неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну, яка інтегрується в професійну підготовку, передбачає підвищення якості та розширення загальних і фахових компетенцій з урахуванням специфіки та соціальної затребуваності професійної діяльності й відображає теоретико-методичні засади вдосконалення екологічної підготовки в усіх навчальних закладах, з яких головними є заклади вищої освіти.

2. Педагогічну систему неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну до професійної діяльності, яка забезпечує цілеспрямоване управління та створює можливості формування структурно-функціональної моделі, яка базується на системному підході та принципі неперервності освіти.

3. Методику підготовки майбутніх фахівців з дизайну до професійної діяльності.

4. Навчально-методичний комплекс забезпечення ефективності підготовки майбутніх фахівців з дизайну до професійної діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки й результати дослідження доповідались і обговорювались на наукових та науково-практичних конференціях різного рівня, серед яких: *міжнародні* – «Дизайн-освіта в Україні: сучасний стан, перспективи розвитку та євроінтеграція» (Харків, 2011),

«Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2011), «Дизайн-освіта в Україні: перспективи розвитку» (Харків, 2013), «Проблеми дизайну та дизайн-освіти у світовому соціопросторі» (Львів, 2013), «Гармонізація культурно-освітнього простору вищої школи: соціально-педагогічні аспекти» (Мелітополь, 2014), «Теоретические и методологические основы дизайна» (Тула, 2014), «Львівська національна академія мистецтв та етапи формування професійної мистецької освіти в Україні: національна специфіка, європейська парадигма розвитку» (Львів, 2016), «Екологізація освіти як чинник сталого розвитку суспільства» (Львів, 2017 р.), «Національна лісотехнічна освіта і наука в контексті світових трендів» (Львів, 2018), «Соціокультурні тенденції розвитку сучасного мистецтва та дизайну» (Херсон, 2018), «Science and society Accent Graphics Communications & Publishing» (Гамільтон, 2018), «Ерделівські читання» (Ужгород, 2019), «Інноваційні культурно-мистецькі аспекти в сучасній картині світу» (Херсон, 2019), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи» (Тернопіль, 2019); *всеукраїнські* – «Науково-методичні основи професійного навчання дорослих в умовах ПТНЗ і виробництва» (Львів, 2012), «Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика та перспективи розвитку» (Житомир, 2012), «Особистість в екстремальних умовах» (Львів, 2015); *міжнародні конгреси* – «Scientific genesis» (Женева, 2014), «The generation of scientific ideas» (Базель, 2014), «Етнодизайн у контексті українського національного відродження та європейської інтеграції» (Полтава, 2015 р.), «Етнодизайн: пошук українського національного стилю: Полтава-Петриківка» (Полтава, 2017); *міжнародний симпозіум* – «Третя місія університетів» (Рим, 2016); *Перший Львівський екологічний форум* «Міста та місцеві громади: роль у вирішенні глобальних екологічних проблем» (Львів, 2016), а також на регіональних, університетських конференціях і науково-методичних семінарах, педагогічних читаннях, спеціалізованих виставках тощо.

Основні положення та результати дослідження обговорювалися на наукових семінарах і вчених радах Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти АПН України (2009–2015 рр.), засіданнях кафедри дизайну ДВНЗ «Національний лісотехнічний університет України» (2016–2018 рр.), засіданнях кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (2019 р.).

Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук «Організаційно-педагогічні засади підготовки майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах України» за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти захищено у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського у 2006 році. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської не використовувалися.

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 61 науковій публікації автора (49 – одноосібні), з яких 26 відображають основні наукові результати дисертації (зокрема, 1 одноосібна монографія (30,2 др. арк.), 3 статі в наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, 4 статті в зарубіжних наукових виданнях), 26 публікацій, які засвідчують апробацію матеріалів

дисертації, 9 публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (633 найменування, зокрема 40 – іноземними мовами), додатків (18 на 234 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 645 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 352 сторінках. Роботу ілюстровано 16 таблицями та 30 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, об'єкт, предмет дослідження, сформульовано його гіпотезу та основні завдання; розкрито концепцію дослідження, визначено нормативну базу, викладено методологічні та теоретичні основи, охарактеризовано методи дослідження, визначено експериментальну базу та описано етапи організації дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; подано відомості про впровадження, апробацію та опублікування результатів дисертації; вказано структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «Філософсько-методологічні основи неперервної екологічної підготовки фахівців з дизайну» – викладено філософсько-методологічні засади екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну; розглянуто сучасні парадигми екологічної освіти; охарактеризовано специфічні наукові підходи до формування екологічної компетентності.

Обґрунтовано філософсько-методологічні засади екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну (далі – майбутніх дизайнерів). З ідеями екологічного дизайну тісно пов'язані культурологічні, художні та технологічні аспекти формування гармонійного середовища життєдіяльності людини. Першочерговим завданням дизайнера у філософському смислі є творення краси людського середовища без шкоди для довкілля. Важливу роль у цьому відіграє духовна особистість самого дизайнера, його мислення, розуміння проблем сучасного суспільства.

В основу філософського обґрунтування неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів покладено *органічну єдність трьох складників*: філософії природи (збереження та підтримки природи), філософії мистецтва (доцільність, бажання збереження природи), філософії техніки (технологічність, системність виробництва). На їх основі філософія екодизайну формується та трансформується в освітню сферу.

Екологічна компонента філософії дизайну зумовлює філософію екодизайну, чим суттєво впливає на його основні положення. Доведено, що філософія дизайну та екодизайну мають бути максимально наближеними, а в ідеальному варіанті екологічна компонента має стати таким самим атрибутом філософії дизайну, як мистецька та інженерна компоненти.

Визначено соціально-світоглядні аспекти та шляхи формування екологічної свідомості дизайнерів. Сучасне суспільство потребує всебічно розвинених

особистостей із фундаментальною освітою, з багатою внутрішньою культурою, високими моральними якостями. Формування екологічної свідомості передбачає таку перебудову поглядів і уявлень людини, за якої освоєні нею екологічні норми стають одночасно нормами її поведінки в ставленні до природи. Нині екологічні знання набувають статусу світоглядних, які потребують постійного оновлення на різних етапах та в усіх сферах життєдіяльності людини. Тому виникає потреба в неперервній екологічній освіті, мета якої – формування екологічного світогляду, заснованого на єдності людини та природи.

У завдання екологічної освіти входять: формування високої культури ставлення до природи і нової системи цінностей; виховання соціально-екологічної активності людини; розвиток здатності моделювати та прогнозувати наслідки діяльності щодо навколишнього середовища; забезпечення можливостей отримання основних уявлень про природні екосистеми та шляхи безпечної взаємодії людини з навколишнім середовищем тощо.

Визначено та обґрунтовано методологічні та науково-педагогічні підходи до формування екологічної компетентності дизайнерів, як-от: інтегративний, синергетичний, гуманістичний, культурологічний, етнографічний, креативний та мисленнєвий.

У другому розділі – «Становлення і розвиток екологічного дизайну, екологізація дизайн-освіти за кордоном і в Україні та її концепція» – розкрито сутність дизайну та охарактеризовано особливості професії дизайнера; досліджено зарубіжний досвід та історію становлення дизайн-освіти в Україні; розглянуто питання значення екологічного дизайну як реакції на суспільно-екологічні виклики; обґрунтовано концепцію екологічної дизайн-освіти, досліджено генезу розвитку екологічного дизайну в контексті неперервної освіти; визначено принципи екологічного дизайну та напрями екологічного формотворення виробів.

Визначено сутність і подано характеристику дизайну як універсального виду творчої діяльності, який сьогодні проник в усі суспільні сфери, використовуючи досягнення науки і техніки. Охарактеризовано особливості професії дизайнера – фахівця в галузі формотворення виробів, який володіє сумою різноманітних знань, здатний в конкретному матеріальному об'єкті повноцінно реалізувати власні уявлення про соціальні потреби, функціональну, конструктивну, технологічну відповідність та доцільність виробів. Дизайнер покликаний надавати виробам та предметному середовищу споживчі властивості і високоестетичні якості, створювати своєю працею цілісний продукт, організовуючи та гармонійно поєднуючи його елементи, виявляючи структурні і функціональні зв'язки формуючи їх на основі єдності мистецького, наукового та технічного підходів. Дизайнер має знати суспільні запити, вміти на їхній основі визначити мету творчого пошуку, завдяки досягнутому індивідуальному професіоналізму спочатку уявити максимально ідеальний образ речі, а далі поетапно здійснити її якісну реалізацію, передбачити споживчий попит та термін експлуатації. Унікальність професійно підготовленого дизайнера в тому, що він може в уяві повністю створити задуману дизайн-розробку. Тому в дослідженні подаються

історичні відомості про витоки і становлення мистецької та дизайнерської освіти в Україні.

Практика становлення дизайну виявляє реальні суперечності між потребами суспільства в компетентних дизайнерах і в педагогічній системі їхньої професійної підготовки. З метою розробки педагогічної системи було спроектовано концепцію підготовки дизайнерів.

Концептуальні засади підготовки майбутніх дизайнерів ґрунтуються на методологічних підходах, закономірностях, принципах, формах і методах підготовки майбутніх дизайнерів. Для побудови такої концепції було використано й традиційну методологію, основою для якої стали п'ять основних методів (аналіз, синтез, індукція, дедукція і редукція), і специфічні методи (метод наукового пізнання й педагогічного експерименту). При цьому, основою побудови авторської концепції стало поєднання формальної і неформальної логіки. Концепція неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів є життєво необхідною, на ній ґрунтується екологічна підготовка дизайнерів у вищій школі України і буде доповнюватися і збагачуватися новими ідеями.

Перевагою концепції неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів вважаємо використання різних методологічних підходів, покладених в основу її обґрунтування – поєднання системного, синергетичного, технологічного, діяльнісного, ергономічного, середовищного, особистісного підходів. Нині дизайн-підготовку фахівці розглядають як *концепцію способу життя*. Тому вона повинна не тільки формувати естетичні ідеали, а й визначати потреби та направляти суспільство на ті продукти й матеріали, які існують в достатній кількості і не завдають шкоди навколишньому середовищу (Т. Козак).

У результаті проведеного аналізу впливу екологічної ситуації на розвиток концепцій сучасного дизайну показано, що екологізація дизайну концентрує світовий досвід художнього осмислення проблем екології, гармонійної взаємодії людини та навколишнього середовища. Нині багато країн (США, Велика Британія, Франція, Польща та ін.) розробляють системи комплексних підходів, що стосуються охорони та поліпшення стану довкілля. Саме тому з'явився новий напрям у науковій і проєктній діяльності – *екодизайн*.

Професійна підготовка дизайнерів має здійснюватися в ліцензованих МОН України спеціальних навчальних закладах, де готують фахівців широкого профілю і окремо для певних галузей промисловості, а також продовжуватись у процесі практичної роботи за спеціальністю.

Обґрунтовано авторську позицію щодо екологізації дизайн-освіти та охарактеризовано стан її теоретичної розробленості в науці та застосування на практиці. Аналіз генези неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів показав, що екологічний дизайн досліджений у контексті неперервної освіти. Важливими є методологічні засади екологічного дизайну, який полягає в проєктуванні послуг без шкоди для середовища та людини: повернення йому природних властивостей; усвідомлене прагнення не створювати нових деформацій у відносинах людини зі світом; екологічного проєктування об'єктів дизайну з урахуванням «життєвого циклу продукту», застосування виробничих

відходів та вторинної сировини, розвитку біодизайну, мультисенсорного дизайну, відеоекології тощо.

У третьому розділі – «Обґрунтування педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів» – викладено сучасні тенденції розвитку дизайн-освіти у ЗВО України, концептуальні основи побудови педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів; охарактеризовано моделювання педагогічної системи неперервної екологічної підготовки дизайнера; обґрунтовано розвиток екологічно значущих якостей студента-дизайнера в системі неперервної екологічної підготовки.

Детальний розгляд основних тенденцій розвитку дизайн-освіти дозволив виділити напрями для побудови педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів. Серед розглянутих тенденцій, яких було 15, ефективними виявилися такі: створення початкового ступеня дизайнерського навчання в системі довузівської підготовки; запровадження дизайн-освіти в Україні на всіх освітніх рівнях; відкриття спеціальності «Дизайн» у закладах фахової передвищої освіти; освітньо-професійні програми з дизайн-освіти мають містити екологічний компонент при підготовці фахівців на I (бакалаврському) та II (магістерському) рівнях вищої освіти; цілеспрямоване залучення майбутніх дизайнерів до наукової роботи; формування творчої особистості майбутнього дизайнера; взаємодія з фахівцями суміжних професій для розв'язання фахових завдань, реалізації власних напрацювань.

Реалізація вимоги цілісності при розробленні педагогічної системи екологічної підготовки майбутнього дизайнера полягала в забезпеченні органічної єдності всіх її якісно різномірних підсистем. Стратегія вирішення цієї вимоги полягає в потребі проведення паралельної та одночасної розробки всіх підсистем педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів.

Було враховано, що за своїми характеристиками педагогічні системи мають реальний, соціальний, складний, відкритий, динамічний, вірогіднісний цілеспрямований, самокерований характер (Н. Кузьміна). Відповідно, сучасна педагогічна система має бути інтегративним утворенням, що володіє всіма ознаками системи відкритого типу, яка поєднує системні (вертикальні, у внутрішніх зв'язках) і синергетичні (у зовнішніх зв'язках, відношеннях, взаємодії) риси (О. Романишина, Г. Селевко).

Розроблена авторська педагогічна система є сукупністю декількох складників: провідна ідея, методологічні і науково-педагогічні підходи, принципи, методи, форми, педагогічні умови. Вони, перебуваючи в єдиному комплексі, позитивно впливають на підготовку майбутніх дизайнерів.

На рис. 1 подана схема взаємозв'язків складників педагогічної системи.

Одним з визначальних складників педагогічної системи, яка впливає на вектор дослідження, є провідна ідея, суть якої ґрунтується на положеннях дидактики з урахуванням соціальної орієнтації.

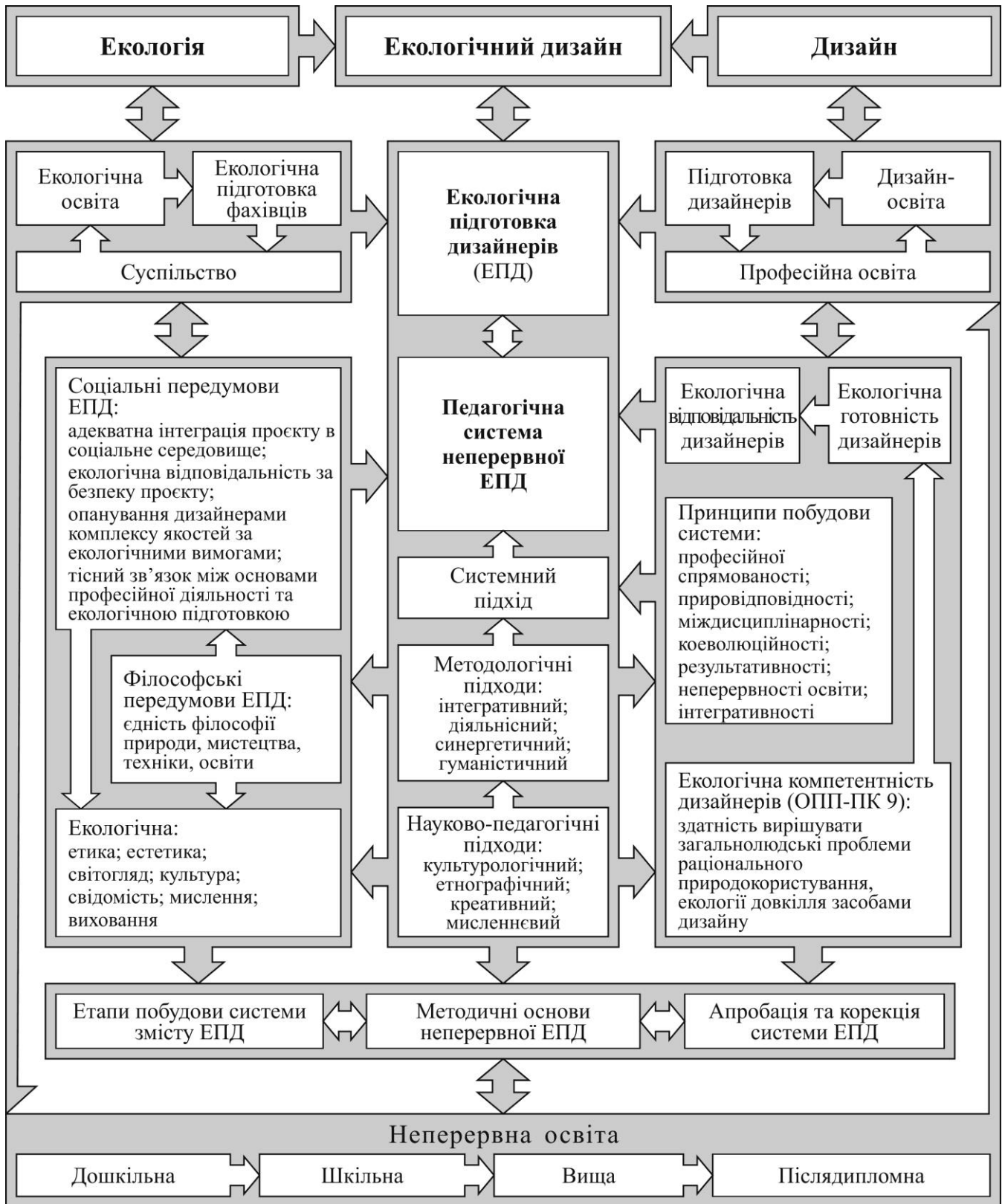

Рис. 1 Схема взаємозв'язків складників педагогічної системи

Наступним складником педагогічної системи є принципи. Були використані й дидактичні, і специфічні принципи. Серед специфічних принципів визначили базовими для побудови педагогічної системи такі: професійної спрямованості, природовідповідності, міждисциплінарності, коеволуційності, результативності,

неперервності освіти, інтегративності. Основна специфіка використання цих принципів виявляється в тому, що вони поєднувались з принципами екодизайну (циклічність та екозбереження, відповідність природним аналогам, повернення до природи, застосування концепцій Феншуй, взаємозв'язок екодизайну з етнотрадиціями).

Наступним складником є сукупність методологічних і науково-педагогічних підходів (системний, діяльнісний, аксіологічний, акмеологічний, синергетичний, культурологічний тощо). Системний підхід використовувався для: чіткого планування педагогічного процесу; виділення визначальних складників педагогічної системи; забезпечення моделювання (побудова структурно-функціональної моделі), обґрунтування впливу системоутворювального фактора – мети. Вибір діяльнісного підходу аргументуємо його використанням у різноманітних видах навчальної діяльності (пізнавальній, організаційній, самоосвітній, ціннісно-орієнтованій). Акмеологічний підхід сприяв підвищенню мотивації до вивчення здобутків всесвітньовідомих дизайнерів, зокрема й українських). Синергетичний підхід сприяв правильній добірці напрямів дослідження, визначенню впливу різних факторів на ефективність підготовки майбутніх дизайнерів до професійної діяльності

Ще одним складником педагогічної системи є методи навчання й традиційні (аналіз, синтез, порівняння, індукція, дедукція, редукція тощо), і інноваційні (інтелектуально-ігрові, інноваційні мультимедійні, проектування, портфоліо).

Важлива роль у підготовці майбутніх дизайнерів була відведена педагогічним умовам: *використання міждисциплінарних зв'язків для забезпечення єдності етичних, екологічних та фахових знань майбутніх дизайнерів у процесі неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів; формування екологічної відповідальності майбутніх дизайнерів; забезпечення методичної основи екологізації змісту підготовки; підвищення рівня готовності викладачів до здійснення екологізації змісту підготовки майбутніх дизайнерів.*

Перша педагогічна умова стосується важливого методологічного підходу – інтеграційного і дидактичного принципу – міждисциплінарних зв'язків. Вони забезпечують зв'язок навчальних дисциплін екологічним змістом: «Основи композиції», «Кольорознавство», «Основи формоутворення», «Історія дизайну», «Ергономіка», «Теорія і методика дизайну», «Дизайн інтер'єру», «Проектування, макетування і моделювання», «Матеріалознавство» тощо. У цьому випадку одночасне використання інтеграційного підходу і принципу міждисциплінарних зв'язків набуває специфіки професії дизайнера, що також впливає на принципи науковості, достовірності, системності.

Друга педагогічна умова нині актуалізується вирішенням таких важливих проблем, як раціональне використання природних ресурсів, профілактика забруднення довкілля промисловими відходами тощо. Екологізація дизайн-освіти супроводжується усвідомленням морально-етичної відповідальності дизайнера перед суспільством і пошуками ефективних засобів розв'язання екологічних проблем за допомогою проєктно-художньої діяльності. Екологічна відповідальність є виявом духовно-моральної якості, самоавтентичності,

неповторності, глибинності особистості (Л. Білик). Поняття «екологічна відповідальність» є інтегрованим і поєднує професійну діяльність з духовністю, моральністю та активною природоохоронною позицією. Дієвість педагогічної умови виявилася в написанні студентами рефератів, курсових та дипломних робіт з екологічною тематикою.

Третя педагогічна умова стосується методичного забезпечення підготовки. Вона представлена підготовленими методичними рекомендаціями, підпорядкованими такому плану: вивчення дисципліни «Екологія»; ознайомлення з природними та штучними матеріалами, безвідходними технологіями; введення екологічних питань у програми загальних та професійних дисциплін; упровадження в навчальне проєктування екологічного підходу до творення дизайн-продукту (речей, об'єктів життєдіяльності людини); керуватись у дизайн-розробках раціональним вибором матеріалів та ощадливим ставленням до них; удосконалювати спецкурс дисципліни «Екологічний дизайн»; комплексно, дидактичними методами підходити до формування та розвитку екологічного мислення дизайнерів.

Четверта педагогічна умова передбачала, що викладачі всіх дисциплін повинні бути готовими до екологізації змісту дисциплін, які вони викладають. Викладацька діяльність характеризується як складний, багатофакторний, динамічний процес, що здійснюється в постійно змінюваних умовах та дає можливість розвиватися й студентам, і викладачам з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей. Тільки той педагогічний колектив, який здатний упроваджувати в освітній процес найновіші досягнення світової педагогічної практики, зможе здійснювати кардинальні перетворення в змісті, формах і методах навчання й виховання, виконувати в повному обсязі будь-яке соціальне замовлення (Я. Цехмістер). Для здійснення наскрізної екологічної підготовки приділяють увагу різним аспектам, починаючи з дисципліни «Екологія». З метою підвищення готовності викладачів до екологізації змісту різних фахових дисциплін запровадженій постійний семінар для викладачів, де проводять заняття фахівці з екології, екологічного дизайну, правознавці, методисти. Такі семінари відіграли суттєву роль у викладачів щодо екологізації змісту фахових дисциплін, а тому позитивно вплинули на якість підготовки фахівців з екологічного дизайну.

Педагогічна система побудована з урахуванням трьох етапів неперервної екологічної підготовки: установчий (дошкільна, шкільна, позашкільна), основоположний (молодший спеціаліст, бакалавр, магістр), професійний (підвищення кваліфікації, аспірантура, докторантура).

Запропонована структурно-функціональна модель (рис. 2) характеризує етапи впровадження педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів.

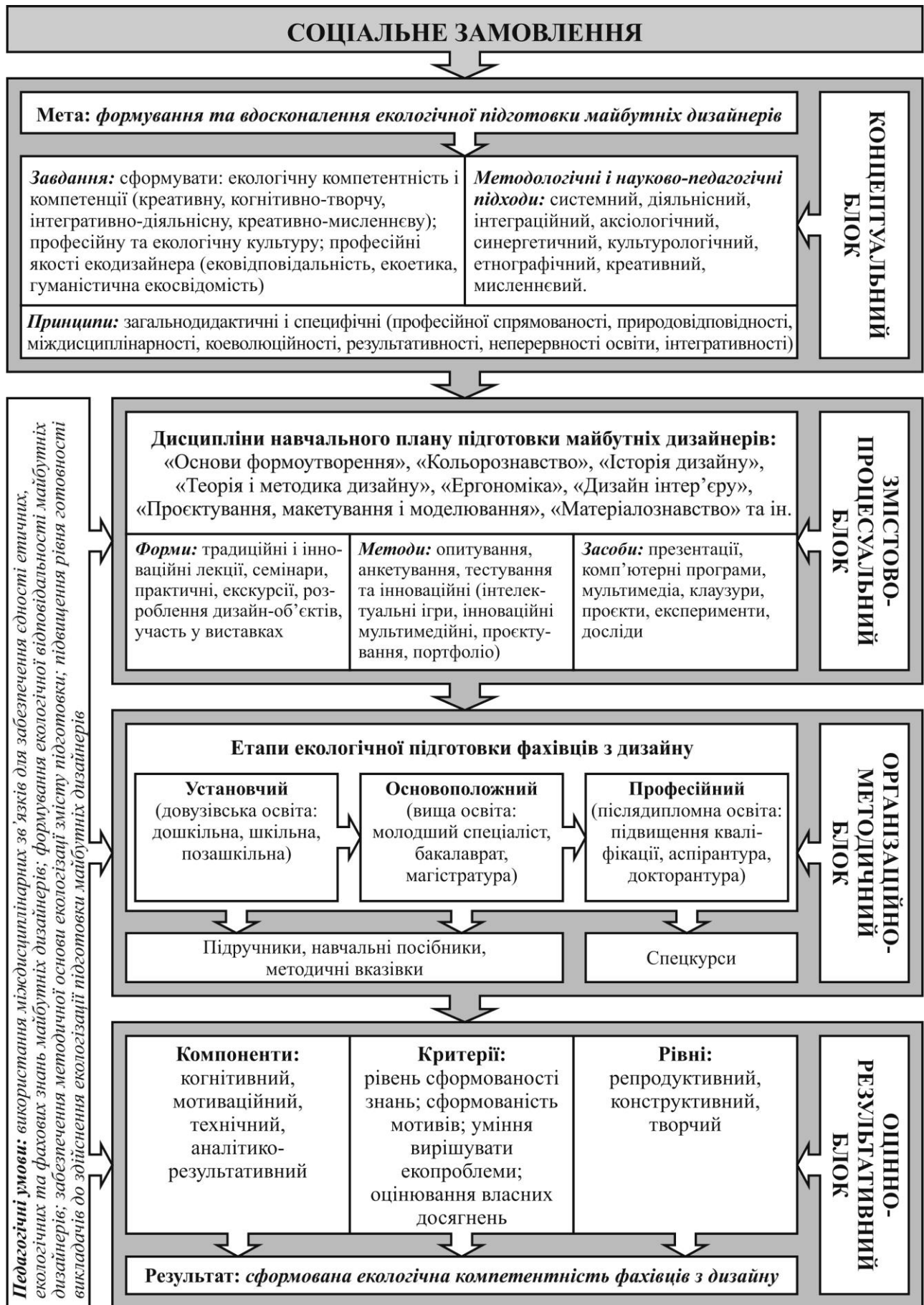

Рис. 2 Структурно-функціональна модель педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів

Структура моделі складається з чотирьох взаємопов'язаних блоків: концептуальний, змістово-процесуальний, організаційно-методичний, результативний. У *першому блоці* прослідковується взаємозв'язок між освітнім процесом і концепцією дизайн-освіти, представлений метою, завданнями, методологічними і науково-педагогічними підходами, принципами (дидактичними і специфічними), закономірностями та тенденціями розвитку екодизайну. *Другий блок* поєднує форми, методи і засоби, які ґрунтуються на екологізації змісту навчальних дисциплін на основі міждисциплінарних зв'язків. *Третій блок* презентує методичний та практичний аспект формування екологічної компетентності майбутніх дизайнерів в умовах неперервної екологічної освіти. Кожний етап підготовки володіє особливостями і значущістю. *Четвертий блок* – оцінно-результативний. Він характеризується обраними компонентами, критеріями та показниками рівнів сформованості екологічної компетентності майбутніх дизайнерів.

У системі неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів передбачено формування екологічно значущих якостей майбутнього дизайнера: наявність мотивації екологічного характеру; сформованість екологічної культури; усвідомлене позитивне ставлення до екологічного компонента професійної діяльності, належні екологічні знання, уміння, навички; екологічні ціннісні орієнтації; екологічна оцінка та самооцінка етапів професійної діяльності.

У **четвертому розділі** – «Методичні засади реалізації педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів» – визначені основні напрями формування змісту неперервної екологічної підготовки майбутнього дизайнера; особливості формування екологічної компетентності фахівця з дизайну меблів; розглянуто методика впровадження екологічної компоненти в навчанні дизайн-розробки.

Розробляючи методичні засади, виходили з того, що екологічний дизайн – це професійна творча діяльність, яка обумовлюється орієнтацією на екологічні вимоги та ідеали, однією з головних умов виконання та досягнення яких є екологічна компетентність фахівців з дизайну.

Упровадження педагогічної системи неперервної підготовки майбутніх дизайнерів до професійної діяльності вимагало вдосконалення її змісту. До основних напрямів удосконалення змісту неперервної екологічної підготовки належать: відбір змісту екологічної підготовки майбутніх дизайнерів; удосконалення змісту неперервної екологічної підготовки з визначенням складників екодизайну.

Відбір змісту неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів передбачав декілька етапів. *Перший етап*: упровадження принципів сталого розвитку, що сприятиме досягненню такого рівня організації виробництва, за якого відновиться відповідність до екологічних вимог і нормативів, буде зліквідовано вплив екодеструктивних чинників на всіх стадіях життєвого циклу товарів і послуг (Ю. Туниця). *Другий етап*: створення такої системи екологічних знань, умінь і навичок, набуття яких зробить їх професійно, а відповідно, ціннісно значимими» (О. Єфімова). Такий процес відбувається на основі принципів

гуманізації, гуманітаризації, фундаменталізації, неперервності, відкритості дизайн-освіти, наступності змісту, випереджувального підходу, єдності теорії та практики в художньому розвитку особистості, індивідуалізації та диференціації процесу художньої діяльності, інтеграції науки, мистецтва і виробництва, екологізації, естетизації освіти, єдності навчання і виховання тощо (О. Фурса). *Третій етап:* узагальнення підходів до формування екологічних знань, яке базується на накопиченні сукупності практичних екологічних знань, котрі використовувалися на практиці (А. Матвійчук). *Четвертий етап:* урахування ціннісних орієнтацій, які формуються найдовше і менше за все здатні змінюватися під тиском різних обставин. *П'ятий етап:* орієнтація на фундаментальну і спеціальну підготовку, що пов'язано з тим, що дизайнер може виконувати різні види професійної діяльності: аналітичну; проектну; експериментально-дослідницьку; виробничо-управлінську. Було враховано, що відбір змісту освіти ґрунтується на загальнометодологічних і специфічних принципах. *Шостий етап:* визначення системи навчальних дисциплін з підготовки дизайнерів, зміст яких підлягає екологізації: «Основи композиції», «Кольорознавство», «Основи формоутворення», «Історія дизайну», «Ергономіка», «Теорія і методика дизайну», «Дизайн інтер'єру», «Проектування, макетування і моделювання», «Матеріалознавство» та ін.

Наступний напрям – удосконалення змісту неперервної екологічної підготовки майбутнього дизайнера. Зміст професійної освіти і навчання постійно оновлюється з урахуванням динамічних змін у галузях економіки, техніки, технологіях, узгоджується та взаємопов'язується з метою виховання і навчання на всіх рівнях професійної освіти і навчання впродовж життя. У проектуванні змісту дисципліни останнім часом помітна тенденція виділяти з базису дисципліни її поняттєву базу – тезаурус, у якому мають бути подані основні смислові одиниці. Тому зміст було систематизовано за елементами наукового знання і подано відповідно до розділів дисциплін у формі переліків, що відображають його зміст.

Однією із суттєвих особливостей освітнього процесу є безпосередній постійний реальний зв'язок навчання з практичною діяльністю. Такий підхід з самого початку навчання дав можливість формування практичного складника змісту екологічної підготовки майбутніх дизайнерів. У цьому випадку особливої значимості набуває висновок про «специфічну» діяльність, яка є результатом синтезу екологічного знання та діяльності (Л. Лук'янова). Проведене вдосконалення змісту освіти сприяло забезпеченню становлення стійкого інформаційно-екологічного суспільства з високою гуманістичною, технологічною та екологічною культурою. Для цього потрібні нові всебічно освічені люди, з іншими стереотипами мислення й поведінки (Н. Мамедов).

Удосконалення змісту екологічної підготовки майбутніх дизайнерів було спрямоване на забезпечення вмінь: визначати і обґрунтовувати власну позицію стосовно історичного минулого; давати психологічну характеристику особистості, володіти простими прийомами психічної саморегуляції; проводити соціологічний аналіз; пояснити феномен культури, її роль у людському житті; виділяти теоретичні та прикладні, аксіологічні та інструментальні компоненти

політологічного знання, визначати їхню роль і функції в підготовці і обґрунтуванні політичних рішень, у забезпеченні особистого внеску в суспільно-політичне життя. Кожний цикл дисциплін (у галузі економіки, права, естетики, філології, фізичної культури) володіє особливостями, які формують особистість майбутнього дизайнера, що впливає на формування екологічної компетентності фахівця.

На відміну від програм минулих років, де визначалось, що має знати і вміти випускник ЗВО, у сучасних освітньо-професійних програмах прописані професійні компетентності, якими мають володіти молоді фахівці. До цих компетентностей входять: інтегральна компетентність, загальні компетентності, професійні (фахові, спеціальні) компетентності.

Особливості методики підготовки майбутніх дизайнерів полягає в такому: на всіх етапах підготовки викладання ґрунтувалося на гармонійному поєднанні діяльності студентів та розвитку їхньої творчої уяви (вивчення класичних зразків і створення власних, авторських рекомендацій і порад).

Визначено основні аспекти формування змісту неперервної екологічної підготовки майбутнього дизайнера меблів: урахувати загальний життєвий цикл виробу в процесі розвитку продуктів і послуг; розвиток і пропозиція послуг замість продуктів; баланс концепції багато- і одноразового використання продуктів; пропозиція споживачеві товарів і послуг, що забезпечують екологічно прийнятний спосіб життя; використання традиційних для певної місцевості ресурсів (енергоносіїв і сировини); узгодженість терміну служби продукту з термінами його фізичного та морального виснаження; зниження матеріальних і енергетичних витрат; рекультивация промислових зон; створення продуктів за безвідходними технологіями.

У формуванні екологічної компетентності майбутніх дизайнерів ураховувались: потреба проходження цього процесу у відкритому освітньому просторі, наявність психолого-педагогічної і структурно-змістової характеристики екологічної компетентності; базові блоки професійної підготовки дизайнерів (загальнохудожня підготовка: кольорознавство і колористика, рисунок і живопис, композиція і формоутворення); спеціальна підготовка (проектування і конструювання, макетування і моделювання та ін.); загальнокультурна підготовка (історія, історія мистецтв і дизайну, культурологія, психологія, соціологія, філософія тощо) – містять свій потенціал формування екологічної компетентності й у змісті, і в педагогічних технологіях його реалізації.

Взаємозв'язок екологічної компетентності як інтеграційної компоненти особистості майбутнього дизайнера та екодизайнера відображається в компонентах: мотиваційному, когнітивному, технічному і аналітико-результативному. *Мотиваційний компонент* передбачав, що мотивація – це наявність мотивів, стійкого інтересу до майбутньої професії. Для нього визначено критерій – сформованість мотивів і інтересів до майбутньої професійної діяльності. *Когнітивний* компонент орієнтований на рівень засвоєних знань у процесі підготовки. Такі знання охоплюють: фахові знання, професійну мотивацію, екологічну відповідальність та професійні переконання, усвідомлення.

Критеріями цього компонента є: рівень засвоєння знань, здатність практично використовувати знання з екології в майбутній професійній діяльності, уміння здійснювати пошук та обробку інформації екологічного змісту. *Технічний компонент* стосується того, що повинен знати дизайнер: основні положення і сучасні методи конструювання; основи інженерно-технічних знань і технологічних процесів виробництва в певній галузі; тектонічно-морфологічні закономірності формоутворення об'єктів дизайну, ергономічно-функціональні вимоги до конструювання і проєктування речей; володіння навичками технічного креслення і інженерної графіки; методами дизайн-проєктування (ручними техніками та комп'ютерними програмами візуалізації); практичними методами і прийомами виконання макетів, моделей та експериментальних взірців. Критерієм цього компонента обрано ступінь сформованості вмінь конструювати і проєктувати різні вироби відповідно до сучасних вимог. *Аналітико-результативний* компонент виявляється у сформованості саморозвитку майбутнього дизайнера, умінні провести самооцінку готовності до професійної діяльності екодизайнера. Основним критерієм обрано здатність до самопізнання.

Розкрито методичні основи екологічної неперервної підготовки фахівця з дизайну меблів. Підготовка за цією спеціалізацією проводилась за п'ятьма етапами: початковий; перша навчальна практика; навчальне проєктування; виконання бакалаврської дипломної роботи; магістерський рівень вищої освіти

У п'ятому розділі – «Дослідно-експериментальна перевірка педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів» – подано питання організації та проведення педагогічного експерименту та аналіз його результатів.

Потреба в підготовці майбутніх дизайнерів з екологічним спрямуванням актуалізує необхідність екологізації освіти. Це пояснюється незадовільним екологічним станом навколишнього середовища і вимогами до його покращення. Значну роль у цьому відіграють фахівці з екології, зокрема екодизайнери.

Педагогічний експеримент проводився упродовж 2007–2019 рр. й охоплював чотири етапи науково-педагогічного пошуку: установчий (2007–2009 рр.), підготовчий (2009–2012 рр.), теоретико-методологічний (2013–2017 рр.), узагальнювально-підсумковий (2018–2019 рр.). У процесі експерименту визначалися такі показники: розподіл респондентів щодо залежності кількості від якості екологічних знань майбутніх дизайнерів; показники динаміки: засвоєння екологічних знань; застосування екологічних знань; уміння студентів поєднувати знання та вміння із різних циклів професійних дисциплін з екологічними темами. Ці показники слугували основою для визначення рівнів сформованості компонентів екологічної компетентності майбутніх дизайнерів.

Для визначення стану сформованості компонентів екологічної компетентності був проведений констатувальний етап експерименту. З цією метою було визначено рівні сформованості компонентів екологічної компетентності: творчий, конструктивний і репродуктивний. Для їхнього визначення були розроблені спеціальні тести, які використовувалися протягом педагогічного експерименту.

У констатувальному етапі експерименту брали участь студенти різних ЗВО. Навчальний процес проводився в природних умовах за традиційною технологією.

Результати тестування на констатувальному етапі педагогічного експерименту подано в табл. 1.

Таблиця 1

Результати сформованості компонентів екологічної компетентності майбутніх дизайнерів на констатувальному етапі експерименту

№	Компоненти	Рівні сформованості					
		Творчий		Конструктивний		Репродуктивний	
		к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
1	Мотиваційний	22	16,18	39	28,68	75	55,15
2	Когнітивний	25	18,38	47	34,56	64	47,06
3	Технічний	21	15,44	49	36,03	66	48,53
4	Аналітично-результативний	25	18,38	42	30,88	69	50,74
Середнє значення		23	17,10	44	32,54	69	50,37

За результатами досліджень на репродуктивному рівні було виявлено у 2,94 разу більше студентів, ніж на творчому. Проаналізувавши результати тестування, дійшли висновку про недостатній рівень сформованості екологічної компетентності майбутніх дизайнерів, що стало мотивом для проведення формувального експерименту із визначення факторів, які активізують професійну підготовку майбутніх дизайнерів.

На формувальному етапі експерименту проводили дослідження впливу екологізації підготовки майбутніх дизайнерів шляхом упровадження в навчальну підготовку педагогічної системи. За результатами констатувального експерименту було виділено дві групи (КГ – 33 ст.) і ЕГ (35 ст.), у яких сформованість екологічної компетентності була практично однаковою.

Заміри проводилися на початку (ВК) і наприкінці (ПК) експерименту. Результати дослідження подано в табл. 2.

Таблиця 2

Результати сформованості екологічної компетентності майбутніх дизайнерів на формувальному етапі експерименту

Групи КС	Етапи контролю	Рівні формування екологічної компетентності								
		творчий			конструктивний			репродуктивний		
		КС	%	Δ	КС	%	Δ	КС	%	Δ
КГ 190	ВК	35	18,42	8,95	64	33,68	8,95	91	47,89	-
	ПК	52	27,37		81	42,63		57	30,00	17,89
ЕГ 190	ВК	33	17,37	14,21	65	34,21	11,5	92	48,42	-
	ПК	60	31,58		87	45,79		8	43	22,63

Подані в табл. 2 результати підтвердили ефективність екологізації підготовки майбутніх дизайнерів і впровадження педагогічної системи неперервної

екологічної їхньої підготовки. У ЕГ відбулися більш суттєві зміни, ніж у КГ. В ЕГ збільшилася кількість студентів на творчому рівні на 14,21 %, на конструктивному – на 11,58 %, а на репродуктивному їхня кількість зменшилася на 25,79 %. У КГ збільшилася кількість студентів на творчому рівні на 8,95 %, аналогічно й на конструктивному рівні. На репродуктивному рівні їхня кількість зменшилася на 17,89 %.

Одночасно, у КГ зміни на всіх рівнях були менш значними.

Отже, ефективність педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів доведена, їхня вірогідність була підтверджена методами математичної статистики.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретико-методологічний аналіз проблеми неперервної екологічної підготовки майбутніх фахівців з дизайну. За результатами дослідження визначено нові шляхи підвищення якості їхньої підготовки – упровадження авторської педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів – і дало змогу дійти таких **висновків:**

1. Визначено термінологічне поле дослідження, сутність і зміст понять проблеми та особливості процесу екологізації як чинника професійного становлення і розвитку майбутніх дизайнерів.

Розкрито зміст сучасного напрямку в дизайні – «*екодизайн*», який успішно розвивається за кордоном і впроваджується в Україні. Показано, що в процесі історичного розвитку та під впливом парадигм наукового пізнання відбулося вдосконалення змісту науки «*екологія*», що спричинило розширення компетенцій її фахівців. Розглянуто поняття соціального середовища «*соціологія міста*», «*урбоекологія*». На потребі в глобальному розгляді проблем екології людини наголошує «*глобальна екологія*». Охарактеризовано низку термінів, понять: «*охорона навколишнього середовища*» звужує екологічну проблематику і позбавляє її найважливішого конструктивного напрямку на цілеспрямоване відтворення природно-антропогенного середовища з урахуванням «*життєвого циклу продукту*», «*природного фактору*», «*екологічного формоутворення*», застосування виробничих відходів та сучасних технологій створення вторинної сировини «*рециклінг*», розвитку науки «*біоніки*» («*біодизайн*», «*мультисенсорний дизайн*», «*відеоєкологія*», «*аквадизайн*», «*фітодизайн*» тощо).

З огляду на це розглянуто особливості екодизайну: робота з відходами людської діяльності, оздоровлення середовища, повернення йому природних властивостей; усвідомлене прагнення не створювати нових деформацій у відносинах людини зі світом; екологічне проектування об'єктів дизайну. Методологія дослідження проблем дизайну – *дизайнологія* вирішує насамперед стратегічні проблеми та охоплює принципи й методи пізнання теорії екодизайнерського навчання і виховання.

У дослідженні екологізація розглядається як процес упровадження нових технологічних систем людської діяльності без погіршення, а навпаки, з метою

покращення природного середовища.

Одночасно з розглядом екологічних та екодизайнерських термінів, проаналізовано поняття, пов'язані з «неперервною освітою», зокрема розкрито дефініції «неперервна професійна освіта» та «неперервна екологічна освіта». У вітчизняній освіті відчувається істотна невідповідність між рівнем розвитку екологічної освіти і наростанням негативних змін у навколишньому середовищі. Покращення ситуації можна досягнути шляхом створення *«системи неперервної екологічної освіти»*.

Термін *«професійна компетентність»* фахівця – один з найуживаніших у педагогічній науці та освітній практиці нашої країни останнього десятиріччя. Серед видів професійної компетентності ми виділяємо *«екологічну компетентність»*.

Обґрунтовано доцільність поняття *«інтегральна екологічна компетентність дизайнера»*, яке містить систему компонентів (кожен компонент формується на основі конкретного навчального предмета чи певної галузі). Використання *«компетентнісного підходу»* у формуванні системи неперервної екологічної підготовки фахівців з дизайну полягає в компонуванні структури комплексних елементів системи, кожен з яких містить відповідні *«ключові компетенції»* певного масиву знань (наприклад, окремого навчального предмета).

2.3 огляду на досліджений матеріал, обґрунтовано філософсько-методологічні засади неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів: органічна єдність філософії природи, філософії мистецтва та філософії техніки; філософія природи містить такі передумови формування неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів: збереження природи, неперервність екологічної підготовки для всіх вікових категорій та системність такого процесу; філософія мистецтва охоплює такі передумови формування неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів: чуттєвість, доцільність, вічність прекрасного, бажання зберегти Природу; філософія техніки передбачає такі передумови формування неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів: технологічність, системність та наступність; філософська інтерпретація взаємозумовленості дизайнерської освіти та культури полягає в усвідомленні закономірності становлення і розвитку дизайнера як творчого суб'єкта культури, його здатності опанувати світ, перетворювати із зовнішнього для людини у власне людський, необхідний саме для неї, її буттєвості; зміст екологічного дизайну детермінований екологічною онтологією; система неперервної екологічної підготовки дизайнерів ґрунтується на системному врахуванні філософських законів, методів та категорій, їхньої конкретизації (співвідношення категорій матеріального та ідеального, зміст і форма, внутрішнє та зовнішнє, необхідне і випадкове тощо);

Визначено, теоретично обґрунтовано і розкрито зміст методологічних підходів, які формують фундаментальні основи системи неперервної екологічної підготовки фахівців з дизайну, як-от: інтегративний; діяльнісний; синергетичний; гуманістичний. Поряд із загальними методологічними підходами до формування неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів виділено науково-

педагогічні підходи: культурологічний, етнографічний, креативний та мисленнєвий, які забезпечують особистісні якості фахівців з дизайну.

3. На основі загальних вимог до освіти охарактеризовано концепцію неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів екологічного спрямування. В основу розробленої концепції неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів покладено: методологічні і науково-педагогічні підходи (системний, діяльнісний, інтеграційний, аксіологічний, синергетичний, культурологічний, етнографічний, креативний, мисленнєвий); загальнодидактичні і специфічні принципи (професійної спрямованості, природовідповідності, міждисциплінарності, коеволюційності, результативності, неперервності освіти, інтегративності); педагогічні засади (неперервність, фундаменталізація, цілісність, системність); принципи екодизайну (циклічність та екозбереження, відповідність природним аналогам, повернення до природи, застосування концепцій Феншуй, взаємозв'язок екодизайну з етнотрадиціями); закономірності (інтеграція соціального, економічного, екологічного факторів); пізнання процесів у сфері економіки, культури і виробництва.

Перевагою концепції неперервної екологічної підготовки дизайнерів є поєднання системного, технологічного, ергономічного, середовищного, особистісного підходів. Розглядаючи концептуальні засади організації неперервної екологічної підготовки студентів в умовах фахового навчання, зазначимо, що його організація передбачає створення гнучкої та індивідуалізованої системи розвитку творчої особистості кожного, хто навчається у взаємозв'язку з професійно орієнтованими завданнями.

4. На основі авторської концепції розроблено педагогічну систему неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів, яка є сукупністю декількох складників: провідна ідея, методологічні і педагогічні підходи, принципи (загальні та специфічні), методи, форми, засоби, педагогічні умови. Вони, перебуваючи в єдиному комплексі, позитивно впливають на підготовку майбутніх дизайнерів. Одним із визначальних складників педагогічної системи, який впливає на вектор дослідження, є провідна ідея, суть якої ґрунтується на положеннях дидактики і враховує соціальні орієнтації на формування не лише високих професійних якостей, але й усвідомленого гуманного ставлення до природи, людини і світу загалом майбутніх дизайнерів. Дидактичні положення орієнтують на формування екологічної компетентності, естетичної культури, самосвідомості та самопізнання і є необхідними для майбутніх дизайнерів. Серед методологічних і науково-педагогічних підходів у підготовці майбутніх дизайнерів визначальними виявилися: аксіологічний, синергетичний, системний, діяльнісний, культурологічний. Наступним складником педагогічної системи є принципи. Були використані й дидактичні, і специфічні принципи (професійної спрямованості, природовідповідності, міждисциплінарності, коеволюційності, результативності, неперервності освіти, інтегративності). Вибір специфічних принципів був орієнтований на індивідуалізацію навчального процесу. Основна специфіка цих принципів виявляється в поєднанні їх з принципами екодизайну.

Ще одним складником педагогічної системи є методи навчання. Були

застосовані й традиційні методи (аналіз, синтез, порівняння, індукція, дедукція, редукція тощо), й інноваційні (інтелектуально-ігрові, інноваційні мультимедійні, проектування, портфоліо тощо).

Важлива роль у підготовці майбутніх дизайнерів була відведена педагогічним умовам: використання міждисциплінарних зв'язків для забезпечення єдності етичних, екологічних та фахових знань майбутніх дизайнерів у процесі неперервної екологічної підготовки; формування екологічної відповідальності майбутніх дизайнерів; забезпечення методичної основи екологізації змісту підготовки; підвищення рівня готовності викладачів до здійснення екологізації змісту підготовки таких фахівців.

Доведено, що педагогічна система неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів забезпечує екологічну готовність студентів до професійної діяльності, яка підсилюється екологічною компетентністю, і в результаті може забезпечити ефективну підготовку екодизайнерів.

5. За авторською педагогічною системою неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів була побудована її структурно-функціональна модель яка складається з чотирьох взаємопов'язаних блоків: концептуального, змістово-процесуального, організаційно-методичного, результативного. Кожний з блоків має своє змістово-професійне навантаження. Визначено всі складники блоків моделі, проаналізовано взаємозв'язки між ними.

На основі проведеного дослідження виділено *три етапи реалізації неперервної екологічної підготовки фахівця з екодизайну: установчий* (екологічна підготовка дітей за двома видами: перший – проводиться в сім'ї та дошкільних установах; другий – проводиться в закладах загальної середньої освіти та закладах позашкільної освіти); *основоположний* (складається з базової та спеціалізованої екологічної підготовки: перша – у ЗВО на початковому та першому РВО; – у ЗВО на другому РВО); *професійний* (екологічна підготовка повинна проводитись у ЗВО або спеціальних науково-навчальних установах, центрах підвищення кваліфікації у формах: підвищення кваліфікації, аспірантура та докторантура). Таким чином, неперервна екологічна підготовка майбутніх дизайнерів має охоплювати весь період їхнього становлення, навчання та професійної діяльності, відповідати парадигмі освіти впродовж усього життя.

6. Аргументовано методичні засади неперервної екологічної підготовки фахівця зі спеціальності «Дизайн» на основі екологічної компетентності, визначено шляхи їхнього творчого використання в освітньому процесі.

Одним із показників готовності майбутніх екологічних дизайнерів є сформованість екологічної компетентності на базі навчальних дисциплін освітньо-професійної програми «Дизайн». У дослідженні висвітлені методи формування екологічної компоненти в неперервній екологічній підготовці майбутніх дизайнерів спеціальності «Дизайн», спеціалізація «Дизайн меблів». Неперервну екологічну підготовку умовно поділено на п'ять етапів: дошкільний, шкільний, бакалаврський, магістерський та професійний (підвищення кваліфікації, аспірантура, докторантура) рівні освіти. Проведені дослідження з методики екологічної підготовки майбутніх дизайнерів вирізили два напрями

методичної підготовки: розробка системи методів навчання з навчального проєктування на основі традицій, відповідно до яких екологічні проблеми проєктування можна вирішувати за допомогою логічних прийомів. Другий напрям спирається на евристичні методи вирішення екологічних завдань, які виникають у процесі проєктування. Ці методи стимулюють творчі можливості майбутніх дизайнерів. Як результат упровадження екологічної компоненти в навчальні дисципліни розглянуто низку дипломних робіт, проєктів з екологічного дизайну.

7. Експериментально перевірено ефективність педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів. У рамках проведеного педагогічного експерименту було доведено ефективність впроваджені педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів. На формульовальному етапі експерименту за компонентами сформованості екологічної компетентності (мотиваційний, когнітивний, технічний, аналітико-результативний) виявлено збільшення кількості студентів на творчому і конструктивному рівнях та зменшення на репродуктивному рівні. Так, співвідношення майбутніх дизайнерів, що перебувають на творчому рівні, у 1,22 разу більше, ніж на репродуктивному (на початковому етапі показники репродуктивного рівня у 2,79 разу менше, ніж на творчому).

Результати педагогічного експерименту підтвердили висловлену гіпотезу про доцільність реалізації екологізації підготовки шляхом упровадження педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів

Проведене дослідження не вичерпує всіх можливих аспектів дослідження екологічної компетентності майбутніх фахівців з екодизайну. Не вирішеною залишається низка питань, які стосуються формування різних видів компетентностей, які будуть суттєво впливати на ефективність підготовки майбутніх дизайнерів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Прусак В. Ф. Неперервна екологічна підготовка фахівців з дизайну: теорія та практика: [моногр.]. Львів: Простір-М, 2019. 568 с.
2. Прусак В. Екологічний аспект у професійній підготовці майбутніх дизайнерів. *Педагогіка і психологія професійної освіти*: наук.-метод. журн. Львів, 2006. № 3. С. 54–61.
3. Прусак В. Екологічне виховання майбутнього дизайнера. *Педагогіка і психологія професійної освіти*: наук.-метод. журн. Львів, 2009. № 5. С. 137–143.
4. Прусак В. Соціологічні передумови екологічної підготовки майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах. *Педагогіка і психологія професійної освіти*: наук.-метод. журн. Львів, 2010. № 5. С. 17–24.
5. Прусак В. Основні напрями розвитку екологічної підготовки майбутніх дизайнерів. *Молодь і ринок*: щомісяч. наук.-пед. журн. Дрогобич, 2011. № 7 (78). С. 48–52.
6. Прусак В. Ф. Компетентнісний підхід до формування системи екологічної

підготовки дизайнера. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького: електрон. наук. фах. вид. Сер.: Педагогічні науки. Хмельницький. 2011. Вип. 4. Взято з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_4_22.*

7. Прусак В. Ф. Компоненти екологічної підготовки майбутнього дизайнера на засадах системного підходу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць. Запоріжжя, 2011. Вип. 18 (71). С. 248–255.*

8. Прусак В. Ф. Культурологічний підхід до формування системи неперервної екологічної підготовки дизайнера. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. Київ-Вінниця, 2011. Вип. 27. С. 474–478.*

9. Прусак В. Ф. Особливості екологічного світогляду майбутнього дизайнера в системі неперервної освіти. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер.: Педагогіка. Тернопіль, 2011. № 2. С. 83–87.*

10. Прусак В. Ф. Проблема підготовки майбутніх дизайнерів у системі неперервної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць. Запоріжжя, 2011. Вип. 20 (73). С. 229–236.*

11. Прусак В. Ф. Роль екологічного мислення у системі екологічної підготовки дизайнера. *Педагогічний альманах: зб. наук. праць. Херсон: РПО, 2011. Вип. 12, ч. 2. С. 164–170.*

12. Прусак В. Ф. Синергетичний підхід до формування системи екологічної підготовки дизайнерів. *Вища освіта України. 2011. Дод. 2 до № 3, т. IV (29): Темат. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». С. 360–367.*

13. Прусак В. Ф. Система неперервної екологічної підготовки майбутнього дизайнера: когнітивний аспект. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць. Запоріжжя, 2011. Вип. 21 (74). С. 392–400.*

14. Прусак В. Ф. Формування змісту неперервної екологічної підготовки майбутнього дизайнера. *Вісник Черкаського університету. Сер.: Педагогічні науки. Черкаси, 2011. Вип. 206. С. 127–132.*

15. Прусак В. Ф. Підготовка викладача до здійснення наскрізної екологічної освіти майбутніх дизайнерів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: наук. журн. Житомир, 2012. № 66. С. 114–117.*

16. Прусак В. Ф. Проблема відбору змісту екологічної підготовки майбутнього дизайнера. *Наукові записки, збірник Вінницького державного університету імені Михайла Коцюбинського: зб. наук. праць. Вінниця, 2012. № 38. С. 258–263.*

17. Прусак В. Ф. Методологические подходы к формированию системы непрерывной экологической подготовки дизайнера. *Молодой ученый: ежемес. науч. журн. 2014. № 11 (70). С. 409–412.*

18. Прусак В. Формування екологічної свідомості майбутнього дизайнера у процесі неперервної професійної підготовки. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Сер.: Педагогіка. Мелітополь, 2015. Вип. 1 (14). С. 152–156.

19. Прусак В. Формування системи неперервної екологічної підготовки дизайнера в контексті інтегративних тенденцій. *Науковий вісник Чернівецького університету*: зб. наук. праць. Сер.: Педагогіка та психологія. Чернівці: ЧНУ, 2015. С. 115–122.

20. Прусак В. Ф. Розвиток неперервної екологічної освіти дизайнерів в Україні наприкінці ХХ – початку ХХІ століття. *Педагогічний альманах*: зб. наук. праць. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. Вип. 27. С. 286–292.

21. Прусак В. Ф. Філософські передумови екологічної підготовки сучасного дизайнера. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*: зб. наук. праць. Сер. 17: Теорія і практика навчання та виховання. Київ: вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 27. С. 144–151.

22. Прусак В. Ф. Экологическое воспитание будущего дизайнера: социологический аспект. *European Applied Sciences / Europäische Fachhochschule*. 2015. № 1. pp. 55–56.

23. Прусак В. Ф. Формування екологічної компетентності майбутніх дизайнерів: експериментальний аспект. *Jurnalul Umanitar Modern*. 2018. № 1. pp. 36–38.

24. Прусак В. Післядипломна екологічна підготовка дизайнерів в педагогічній системі неперервної дизайн-освіти. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького*: електрон. наук. фах. вид. Сер.: Педагогічні науки. Хмельницький. 2019. Вип. 5. Взято з: <http://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedvisnyk/article/view/355>.

25. Прусак В. Проблеми довузівської підготовки майбутніх дизайнерів та підходи до її екологізації. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Педагогічні науки*: електрон. наук. фах. вид. Хмельницький. 2019. Вип. 4. Взято з: <http://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedvisnyk>.

26. Прусак В. Ф. Концептуальні основи моделювання неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів *Научен вектор на Балканите*. 2020. № 1 (7), т. 4. С. 49–53.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

27. Прусак В. Ф. Підготовка дизайнерів у вищих навчальних закладах (методологічні підходи). *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*: зб. наук. праць. Сер.: Мистецтвознавство, архітектура. Харків: ХДАДМ, 2007. № 7. С. 98–104.

28. Прусак В. Організаційно-педагогічні засади підготовки майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах України. *Інтегративні процеси у професійній освіті: Львівська наукова школа*: зб. наук. праць. Львів: Сполом, 2010. С. 150–158.

29. Прусак В. Ф. Формування екологічної відповідальності майбутнього дизайнера в контексті професійної етики. Нові технології навчання. *Духовно-моральне виховання і професіоналізація: виклики XXI століття*: матеріали міжнар. конф. (Київ–Вінниця, 29–30 жовт. 2010 р.). Київ–Вінниця, 2010. № 66, ч. 1. С. 120–126.

30. Прусак В. Соціологічні передумови екологічної підготовки майбутніх дизайнерів. *Ціннісні орієнтації фахівця у контексті професійної підготовки: міждисциплінарний аспект*: зб. наук. праць всеукр. наук.-практ. конф. (Львів–Ужгород, 29 берез. 2011 р.). Львів: ФОП Корпан Б. І., 2011. С. 12.

31. Прусак В. Ф. Формування системи екологічної підготовки дизайнерів: синергетичний підхід. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтва*: зб. наук. праць. Сер.: Мистецтвознавство. Харків: ХДАДМ, 2011. № 5. С. 29–32.

32. Прусак В. Етноджерела екологічної підготовки сучасного дизайнера. *Становлення і розвиток етнодизайну: український та європейський досвід*: зб. наук. праць. Полтава: Полтавський літератор, 2012. Кн. 1. С. 125–131.

33. Прусак В. Ф. Компетентнісний підхід до формування системи екологічної підготовки дизайнера. *Особистість в екстремальних умовах*: зб. тез V наук.-практ. конф. (Львів, 20 квіт. 2012 р.). Львів: ЛДУ БЖД, 2012. С. 181–183.

34. Михайлюк Х. Ю., Прусак В. Ф. Інтегративний характер психології творчої діяльності дизайнера. *Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість*: міжвідомч. наук.-техн. зб. Львів: НЛТУ України, 2013. Вип. 39.1. С. 202–205.

35. Прусак В. Ф. Становлення та розвиток першої в Україні кафедри дизайну (до 20-річчя заснування кафедри дизайну в Національному лісотехнічному університеті України). *Науковий вісник національного лісотехнічного університету України*: зб. наук.-техн. праць. Львів: РВВ НЛТУ України, 2013. Вип. 23.18. С. 362–369.

36. Прусак В. Ф. Проблеми екологічної підготовки майбутніх дизайнерів у системі неперервної освіти. *Science Genesis: Proceedings of the International Scientific-Practical Conference of Pedagogues and Psychologists* (Geneva (8 August, 2014). Geneva, 2014. pp. 179–185.

37. Прусак В. Екологічний аспект у формуванні професійної етики майбутнього дизайнера. *Australian and New Zealand Journal of Fundamental and Applied Studies*. 2015, № 1 (15). pp. 316–323.

38. Прусак В. Педагогические условия формирования содержания непрерывной экологической подготовки дизайнера. *British Journal of Science, Education and Culture*. 2015. № 1 (7), vol. III. pp. 539–546.

39. Прусак В. Системний підхід до екологічної підготовки майбутнього дизайнера. *Етнодизайн: європейський вектор розвитку і національний контекст*: зб. наук. праць. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2015. С. 338–344.

40. Прусак В. Ф. Екологічний аспект в дизайн-освіті XXI століття. *Концепція сучасної мистецько-дизайнерської освіти України в умовах євроінтеграції*: матеріали міжнар. наук.-метод. конф. (Харків, 15–16 жовт. 2015 р.). Харків:

ХДАДМ, 2015. С. 101–104.

41. Прусак В. Філософсько-психологічні основи неперервної екологічної підготовки майбутнього дизайнера. *Oxford Review of Education and Science*. 2015. № 1 (9). pp. 475–482.

42. Прусак В. Ф. Становлення системи неперервної екологічної підготовки дизайнера. *Особистість в екстремальних умовах*: зб. ст. VII всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 20 трав. 2015 р.). Львів: ЛДУ БЖД, 2015. С. 303–307.

43. Холявка А. Б., Прусак В. Ф. Пізнання світу як основа професійної діяльності дизайнера. *Концепція сучасної мистецько-дизайнерської освіти України в умовах євроінтеграції*: матеріали міжнар. наук.-метод. конф. (Харків, 15–16 жовт. 2015 р.). Харків: ХДАДМ, 2015. С. 133–136.

44. Прусак В. Становлення та розвиток дизайн-освіти в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. Львів: ЛНАМ, 2017. Вип. 31. С. 71–82.

45. Прусак В. Ф. Екологізація дизайн-освіти – стратегія ХХІ століття. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтва*. Сер.: Мистецтвознавство: зб. наук. праць. Харків: ХДАДМ, 2017. № 3. С. 20–26.

46. Козловський Ю. М., Прусак В. Ф. Інтегративний підхід до еколого-економічної культури фахівців у закладах вищої освіти. *Science and society: Proceedings of the 8th International Conference* (Hamilton, November 9, 2018). Hamilton, 2018. pp. 345–352.

47. Прусак В. Ф. Теоретичні та практичні основи системи неперервної екологічної підготовки фахівців з дизайну. *Теоретико-методологічні засади екологізації освіти як чинника формування людського капіталу для сталого розвитку*: звіт з наук.-дослід. роботи ДБ Н.02-15 (номер державної реєстрації: 0115U002315). Львів: НЛТУ України, 2018. П. 2.6.4. С. 128–136.

48. Прусак В. Ф., Прусак Ю. В. Соціально-педагогічні аспекти неперервної екологічної підготовки майбутнього дизайнера. *Соціокультурні тенденції розвитку сучасного мистецтва та дизайну*: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (Херсон, 5–9 лист. 2018 р.). Херсон: ХНТУ. С. 44–46.

49. Прусак В. Дизайн-освіта в Західній Україні: витоки та розвиток. *Управління в освіті*: матеріали IX міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 4–5 квіт. 2019 р.). Львів: Левада, 2019. С. 226–228.

50. Прусак В. Становлення екологічної свідомості майбутнього дизайнера у процесі професійної підготовки. *Етнодизайн у контексті Українського національного відродження та європейської інтеграції*: зб. наук. праць. Полтава: ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2019. Кн. 3. С. 209–214.

51. Прусак В. Ф. Методи впровадження екологічної компоненти в освітній процес професійної підготовки майбутніх дизайнерів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання: досвід, тенденції, перспективи*. матеріали IV міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (Тернопіль, 7–8 лист. 2019 р.). С. 207–208.

52. Прусак В. Ф. Результати впровадження екологічної компетенції в освітньо-професійну програму підготовки майбутніх дизайнерів. *Інноваційні*

культурно-мистецькі аспекти в сучасній картині світу: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (Херсон, 11–13 верес. 2019 р.). Херсон: ХНТУ. С. 406–409.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації.

53. Прусак В. Ф., Лук'янчук Н. Г. Екологічний дизайн: навч. посіб. для студ. спец. 8.020210 «Дизайн» ОКР магістр. Львів: РВВ НЛТУ України, 2008. 134 с.

54. Прусак В. Ф., Лук'янчук Н. Г., Кріль Д. Я., Кохалевич М. І. Екологічний дизайн: конспект лекцій для студ. спец. 8.020210 «Дизайн» ОКР магістр. Львів: РВВ НЛТУ України, 2008. 188 с.

55. Освітньо-професійна програма «Дизайн», першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 022 «Дизайн», галузі знань 02 «Культура і мистецтво» / кер. проект. групи О. А. Швець, заг. ред. В. Ф. Прусак. Львів: НЛТУ України, 2017. 21 с.

56. Прусак В. Ф., Козак Т. С., Купчик Р. М., Прусак Ю. В. Проектування (дипломне проектування у професійній підготовці дизайнерів): навч. посіб. Львів: СПОЛОМ, 2017. 236 с.

57. Рижова І. С., Прусак В. Ф., Мигаль С. П., Резанова Н. О. Дизайн середовища: словник-довідник. Львів: Простір-М, 2017. 360 с.

58. Освітньо-професійна програма «Дизайн», другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальності 022 «Дизайн», галузі знань 02 «Культура і мистецтво» / кер. проект. групи і ред. В. Ф. Прусак. Львів: НЛТУ України, 2018. 18 с.

59. Прусак В. Ф. Програма наскрізної екологічної підготовки студентів спеціальності 022 «Дизайн», галузі знань 02 «Культура і мистецтво» [2-е вид.]. Львів: РВВ НЛТУ України, 2018. 16 с.

60. Прусак В. Ф., Козак Т. С., Купчик Р. М., Прусак Ю. В. Проектування (дипломне проектування у професійній підготовці дизайнерів): навч. посіб. [2-ге вид.]. Львів : СПОЛОМ, 2019. 238 с.

61. Прусак В. Ф., Лук'янчук Н. Г. Екологічний дизайн: навч. посіб. для підготовки магістрів спец. 022 «Дизайн» [2-ге вид., допов.]. Львів: ТЗОВ «Простір-М», 2019. 226 с.

АНОТАЦІЇ

Прусак В. Ф. Теоретичні та методичні основи системи неперервної екологічної підготовки фахівців з дизайну. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія МОН України, Хмельницький, 2020.

Дисертацію присвячено проблемі неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів в закладах вищої освіти України. Розроблено філософсько-методологічні основи дослідження, концепцію неперервної екологічної підготовки дизайнерів. Теоретично обґрунтовано і розроблено педагогічну систему неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів на основі загальнонаукових підходів зі складниками: провідна ідея, методологічні і науково-педагогічні підходи, принципи (загальні та специфічні), методи, форми,

засоби, педагогічні умови. Вони, перебуваючи в єдиному комплексі, позитивно впливають на підготовку майбутніх дизайнерів. Подано її структурно-функціональну модель, у якій відображено етапи неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів. Виявлено педагогічні умови формування екологічної компетентності дизайнера. Запропоновано авторську методику реалізації педагогічної системи неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів та обґрунтовано доцільність поняття «інтегральна екологічна компетентність дизайнера». Доведено ефективність застосування екологізації дизайн-освіти в підготовці майбутніх дизайнерів зі спеціальності 022 «Дизайн».

Ключові слова: майбутні дизайнери, екологічна підготовка, екологічна компетентність дизайнера, екологічний дизайн, дизайн-освіта, методологічні підходи в навчанні, педагогічна система, педагогічні умови, структурно-функціональна модель системи екологічної підготовки.

Прусак В. Ф. Теоретические и методические основы системы непрерывной экологической подготовки специалистов по дизайну. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 «Теория и методика профессионального образования». – Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия МОН Украины, Хмельницкий, 2020.

Диссертация посвящена проблеме экологической подготовки будущих дизайнеров в учреждениях высшего образования Украины. Разработаны философско-методологические основы исследования, концепция непрерывной экологической подготовки дизайнеров. Теоретически обоснована и разработана педагогическая система непрерывной экологической подготовки дизайнеров на основании общенаучных подходов с составляющими: главная идея, методологические и научно-педагогические подходы, принципы (общие и специфические), методы, формы, средства, педагогические условия. Они, пребывая в едином комплексе, позитивно воздействуют на подготовку будущих дизайнеров. Представлена ее структурно-функциональная модель, где отображены этапы непрерывной экологической подготовки будущих дизайнеров. Обнаружены педагогические условия формирования экологической компетентности дизайнера. Предложена авторская методика реализации системы непрерывной экологической подготовки будущих дизайнеров и обоснована целесообразность понятия «интегральная экологическая компетентность дизайнера». Доказана эффективность задействования экологизации в процессе подготовки будущих дизайнеров по специальности 022 «Дизайн».

Ключевые слова: будущий дизайнер, специалист по дизайну, экологическая подготовка, экологическая компетентность дизайнера, экологический дизайн, дизайн-образование, методологические подходы в учебе, педагогическая система, педагогические условия, структурно-функциональная модель системы экологической подготовки.

Prusak V. F. Theoretical and Methodical Foundations of the System of Continuous Ecological Preparation of Specialists in Design. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.04 «Theory and Methods of Vocational Training». – Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2020.

The dissertation deals with the problem of continuous ecological training of future designers in Ukrainian higher educational institutions.

Philosophical and methodological foundations of the research based on the organic unity of its components have been developed, the socio-philosophical aspects and ways of forming the ecological consciousness of the designer have been determined, the historical origins and the process of establishment of art and design education abroad and in Ukraine have been analyzed.

The pedagogical system of continuous ecological training of a designer has been theoretically grounded and developed on the basis of general scientific (integrative, activity, synergetic, humanistic, culturological, ethnographic, creative, cognitive) approaches with the following constituents: the main idea, methodical and pedagogical approaches, principles (general and specific), methods, forms, means, pedagogical conditions. Being in a single complex, they have a positive effect on the training of future designers. Socio-philosophical aspects and ways of forming the ecological consciousness of a designer in the context of environmental education (formation of high culture of nature and new value system; education of social and ecological activity of man; development of ability to simulate and predict the consequences of activity in relation to the environment; provide opportunities to obtain basic ideas about natural ecosystems and ways of safe interaction between humans and the environment, etc.) have been determined.

The concept of continuous ecological training of the designer has been developed with the use of various methodological bases which are the basis for its construction (combination of systemic, synergistic, technological, activity, ergonomic, environmental, personal approaches) and the model of the pedagogical system of continuous ecological training of a designer has been built and it is based on such principles: professional orientation, environmentalism, interdisciplinarity, co-evolution, achievement of results, continuity of education. Indicators of environmental education of a future designer (presence of motivation of ecological character in professional activity; formation of ecological culture; conscious positive attitude towards ecological component of professional activity; necessary ecological knowledge and skills, ecological value orientations, environmental assessment and self-assessment of the stages of professional activity) have been determined.

The structural-functional model of the pedagogical system of designers' ecological preparation representing the stages of continuous ecological training of future designers has been given.

Pedagogical conditions of the formation of ecological responsibility of the designer in the context of professional ethics (realization of axiological approach aimed at

realization of humanization tasks in the system «man-nature-society»; ensuring the unity of ethical, ecological and professional knowledge of the specialist; ensuring continuity in forming ethical knowledge and establishing the ethical motives the development of moral convictions, the use of a cultural approach aimed at nurturing the environmental responsibility of the designer, based on the norms of professional harmonization of formation of environmental responsibility of future designers with their personal requests and interests; use of systematic approach to formation of ecological and ethical installations of the student, aimed at formation of environmental responsibility in professional activity; existence of appropriate special courses and scientific and methodological support; formation of ethical and environmental responsibility of a future designer based on a certain minimum of ethical knowledge as a prerequisite for the formation of moral convictions and moral consciousness that directly affect moral behavior and moral relations in designer's professional activity) have been identified and methodological foundations of designer's continuous environmental training have been characterized.

The author's method of implementation of the pedagogical system of continuous ecological training of designers has been proposed and the expediency of the concept of «integral ecological competence of the designer» containing the system of components has been substantiated. At the methodological level, the pedagogical system of continuous ecological preparation of future designers for professional activity is considered as holistic, it takes into account the purposeful professional orientation, corresponds to the modern level of development of science and innovative technologies, requirements of the information society and modern educational paradigms; there is a scientific and methodological complex of methodical provision of preparation for professional activity. The preparation of students studying the specialty «Design» in higher educational institutions covers the whole process of self-organization as one of the stages of development of an open pedagogical system by restructuring the existing ones and creating new connections between its elements. It allowed to provide simultaneous professional and environmental training, completeness and high quality of visual knowledge, professional formation of future designers by means of syncretism of professional and ecological disciplines taking into account their integration relations.

Special coefficients have been introduced to evaluate the relation between design and environmental knowledge. The following indicators correspond to the coefficients: assimilation of ecological knowledge, assimilation of design knowledge, application of ecological knowledge, correlation of ecological and design knowledge and students' skills. The introduction of a correlation indicator made it possible to evaluate the effectiveness of the use of environmental knowledge in design.

The effectiveness of the use of ecologization of professional education of specialists in the specialty 022 «Design» has been proved.

Key words: future designers, specialists in design, ecological preparation, ecological competence of a designer, ecological design, higher educational institution, methodological approaches in education, pedagogical system, pedagogical conditions, structural-functional model of the system of ecological preparation.

Підписано до друку 21.07.2020 р. Формат 60x84/16.
Друк офсетний. Кегль Times New Roman. Ум. друк. арк. 1,9.
Наклад 100 прим. Замовлення № 396.

Видавець ПП Заколотний М. І.
м. Хмельницький, вул. Соборна, 55
тел.: (0382)777-717
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3770 від 28.01.2010 р.